

Anna-Stiina Pirinen

YHTEISÖ OSALLISUUDEN TUKENA
Vertaisryhmä tehostetun perhetyön työmenetel-
mänä

Opinnäytetyö
Sosionomi AMK

2019

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä	Tutkinto	Aika
Anna-Stiina Pirinen	Sosionomi (AMK)	Lokakuu 2019
Opinnäytetyön nimi		
Yhteisö osallisuuden tukena Vertaisryhmä tehostetun perhetyön menetelmänä		52 sivua 2 liitesivua
Toimeksiantaja		
Tehostettu perhetyö, Kymsote		
Ohjaaja		
Lehtori Merja Nurmi		
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyössä on kuvattu vertaisryhmän toimintaa Kymsoten tehostetun perhetyön työmenetelmänä. Ryhmämuotoisen työskentelyn tavoitteena on yhtenä työmenetelmänä tukea lastensuojelun perhetyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Keskeisinä teemoina ryhmän toiminnassa ovat perheen keskinäisen vuorovaikutuksen kehittäminen ja arjen rytmittäminen.</p> <p>Tutkimuksessa selvitettiin yhden vertaisryhmän jäsenten kokemuksia ryhmän toiminnasta ja osallisuudesta ryhmässä. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimuskohteena oli Perheryhmä-niminen suljettu ryhmä, joka on kohdistettu tehostetun perhetyön asiakkuudessa oleville perheille. Ryhmän tapaamisiin osallistuvat sen toimintaan sitoutuneet vanhemmat yhdessä perheen alle kouluikäisten lasten kanssa. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluin. Haastatteluissa keskeisenä näkökulmana oli osallisuuden kokemus ja se, kuinka se ryhmässä näyttäytyy. Haastatteluja kerättiin neljältä ryhmään osallistuneelta aikuiselta sekä ryhmää ohjanneilta kahdelta ohjaajalta. Ohjaajien haastatteluissa selvitettiin sitä, kuinka asiakkaiden osallisuus otetaan huomioon ryhmän toimintaa suunniteltaessa.</p> <p>Tutkimuksen keskeisimpänä löydöksenä oli se, että ryhmästä muodostunut yhteisö tukee osallisuuden kokemusta. Saman vaikean elämäntilanteen jakaminen vertaisryhmän jäsenten kesken mahdollistaa kokemuksen tasavertaisuudesta sekä yhteisössä jaetun arjen tuen. Tutkimusryhmän vertaisjäsenet kertoivat saavansa ryhmästä itselleen tukea, mutta he tunnistivat ryhmän hyödyttävän myös perheen lapsia. Aikuisten kokemus ryhmästä saadusta tuesta tukee myös ryhmän perheiden lasten osallisuutta. Osallisuuden kokemusta uhkaavat ryhmän muodostaman yhteisön ulkopuolelle jääminen sekä kokemus ryhmään osallistumiseen painostamisesta työntekijöiden taholta.</p>		
Asiasanat		
osallisuus, yhteisöllisyys, vertaisryhmä, tehostettu perhetyö		

Author	Degree	Time
Anna-Stiina Pirinen	Bachelor of Social Services	October 2019
Thesis title		
Community supporting the involvement Peer group as a work method of family work		52 pages 2 pages of appendices
Commissioned by		
Child Welfare Family Work, Kymsote		
Supervisor		
Merja Nurmi, Senior Lecturer		
Abstract		
<p>In this thesis it is portrayed how a peer group is used as a work method in Kymsote child welfare family work. The object of the thesis was to search how participants of a peer group feel their involvement level in a group and how it is supported.</p> <p>The thesis was carried out as a qualitative research. The research data was collected in a group called Family group, by theme interviews of both, group members and group instructors. The group is a so-called closed group targeted to customers of child welfare family work. Parents with their under school aged children meet in the group to train daily routines and interaction with other group members.</p> <p>Legislation says that customers are entitled to be involved in a process of child welfare. Still the subject is hard to research and measure as involvement is a feeling that changes in different contexts. Even if this study was only targeted to one peer group the results give answers to what the facts are that support or prevent the involvement to grow in a group.</p> <p>Research findings show that society of peer group members will support the feeling of involvement. In the meetings the members of the group can feel equality and share support with each other as they are all customers of child welfare. Parents have shared support with each other in everyday life also by meeting up and talking daily in the social media. In other groups targeted to families they have felt outsiders. Parents felt that from the meetings they got peer support for themselves, but they also recognized that their children benefit from company of other kids. Involvement level of children is based on involvement of their parents.</p> <p>Threat for involvement level is when a person feels being pressured to join group meetings by the social worker or if felt left outside the society.</p>		
Keywords		
involvement, society, peer group, family work, child welfare		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	LASTENSUOJELUN PERHETYÖ.....	7
2.1	Lastensuojelu.....	7
2.2	Perhetyö.....	8
2.3	Tehostettu perhetyö.....	10
3	OSALLISUUS.....	11
3.1	Osallisuuden määritelmä.....	11
3.2	Osallisuuden tukeminen lastensuojelussa.....	13
4	VERTAISTUKI.....	15
4.1	Vertaisryhmät.....	16
4.2	Vertaisryhmät lastensuojelun työmenetelmänä.....	18
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	21
5.1	Tutkimustehtävä.....	21
5.2	Tutkimuskysymykset.....	23
5.3	Tutkimuksen toteutus.....	23
5.3.1	Aineistonkeruu.....	24
5.3.2	Tutkimusaineiston analysointi ja johtopäätökset.....	26
5.4	Tutkimuksen luotettavuus.....	27
5.5	Tutkimukseen liittyvät eettiset kysymykset.....	28
6	TUTKIMUSTULOKSET.....	29
6.1	Ryhmätapaamisten kulku.....	29
6.2	Miten osallisuus näyttäytyy ryhmässä?.....	30
6.3	Miten asiakkaat kokevat osallisuutensa ryhmässä?.....	31
6.4	Miten asiakkaan osallisuus otetaan huomioon vertaisryhmän toimintaa suunniteltaessa?.....	36
6.5	Miten ryhmän toimintaa voisi kehittää asiakasnäkökulma huomioiden?.....	39
7	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	41
7.1	Osallisuutta tukevat tekijät.....	41
7.1.1	Yhteisö.....	42

7.1.2	Toimijuus	43
7.2	Osallisuutta uhkaavat tekijät	43
7.2.1	Vetäytyminen	43
7.2.2	Objektius.....	44
7.3	Kehitysehdotukset	45
8	POHDINTA.....	47
8.1	Opinnäytetyöprosessin arviointi.....	48
8.2	Loppusanat.....	48
	LÄHTEET.....	50

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko ryhmäläisille

Liite 2. Teemahaastattelurunko ohjaajille

1 JOHDANTO

Olen suunnannut sosionomiopintoni lasten ja nuorten kanssa työskentelyyn ja erityisesti lastensuojeluun. Viimeisen opintoihini liittyvän työharjoittelujakson suoritin Kouvolan tehostetussa perhetyössä, joka on lastensuojelulakiin perustuva avohuollon tukitoimi lastensuojelun asiakkuudessa oleville perheille. Työharjoitteluni loppuvaiheessa sain työyhteisöstä idean tutkia opinnäytetyöni aiheena perhetyön vertaisryhmiä, joita käytetään tehostetun perhetyön yhtenä työmenetelmänä Kouvossa. Vertaisryhmät ovat Kouvolan tehostetussa perhetyössä verrattain uusi työmenetelmä. Ensimmäiset vertaisryhmät ovat aloittaneet toimintansa vuonna 2016, eikä niiden toimintaa tai asiakkaiden kokemuksia ole aiemmin tutkittu. Ryhmämuotoisella työskentelyllä on tavoitteena tukea perhetyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tutkimuksen toteuttamisen aikaan toiminnassa oli kolme eri teemoihin perustuvaa vertaisryhmää.

Näkökulmaksi tutkimukseen tarkentui ryhmän vanhempien osallisuuden kokemus. Lainsäädännöllä sosiaalihuollon asiakkaan osallisuus pyritään varmistamaan kaikissa työskentelyn vaiheissa. Se on siis keskeistä myös lastensuojelussa. Onnistuneen perhetyön edellytyksenä on luottamussuhteen rakentaminen perheisiin, usein hyvin intensiivisenkin työskentelyjakson myötä. Kuulluksi tuleminen, ja kokemus siitä, että asiakas itse pystyy vaikuttamaan itseään koskevaan päätöksentekoon, mahdollistaa tämän voimaantumisen ja kokemuksen osallisuudesta lastensuojelun prosesseissa. Se myös edesauttaa työntekijän ja asiakkaan välisen luottamussuhteen rakentumista.

Osallisuuden tukeminen on keskeinen teema lastensuojelun kehittämistyössä valtakunnallisesti. Aulikki Kananoja toteaa valtioneuvoston esityksessä, että lasten ja perheiden varhaisen tuen palveluja tulee kehittää, jotta lastensuojelun tarve pienenee. Lähtökohtana kehittämistyössä on lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden tukeminen sellaisilla palveluilla, jotka sopivat asiakkaiden arkeen. Erilaiset matalan kynnyksen palvelut, kuten perhekahvilat ja vertaisryhmät sekä monipuolisen perhetyön lisääminen ovat esityksen yhtenä tavoitteena. (Kananoja 2019.) Osallisuuden tukeminen ja arviointi sekä vertaistoinnin kehittäminen kuuluvat siis keskeisesti perhetyön ytimeen ja on aiheena ajankohtainen. Kouvolan tehostetussa perhetyössä ryhmät ovat jo nyt vakiinnuttaneet paikkansa osana perhetyötä, ja perheohjaajat pitävät niiden

toimintaa vahvasti asiakasperheitä hyödyttävänä tukimuotona. Opinnäytetyösäni olen kirjoittanut kuvauksen yhden vertaisryhmän toiminnasta osana tehostettua perhetyötä ja kerännyt asiakkailta tietoa heidän kokemuksistaan ryhmässä. Kerätyn tiedon pohjalta tämän ja muidenkin ryhmien toimintaa on mahdollista kehittää entisestään asiakkaiden tarpeita vastaavaan suuntaan. Vastaavia vertaisryhmiä ei ole vielä toistaiseksi käytössä muualla Kymenlaakson sosiaali- ja terveystyöryhmien Kymenlaakson perhetyön palvelualueella kuin Kouvolassa.

Opinnäytetyön teoriaosuus rakentuu lastensuojeluun, osallisuuteen ja vertais-toimintaan. Osallisuus on kestävä teema lastensuojelutyössä, sillä lasten suo-jelu edellyttää lapsen osallisuuden tukemista. Asiakasperheiden aikuisten osallisuuden tutkiminen kiinnostaa siksi, koska perhetyössä tavoitteena on suojella lasta nimenomaan auttamalla kokonaisvaltaisesti koko perhettä ja tu-kemalla vanhemmuutta. Perhetyössä lapsen osallisuutta siis tavoitellaan usein tukemalla vanhempaa.

2 LASTENSUOJELUN PERHETYÖ

Perhetyö on sosiaalihuoltolain alainen palvelu lapsiperheille eikä vaadi lastensuojelun asiakkuutta (Perhetyö 2015). Perhetyötä voidaan kuitenkin järjestää lastensuojelulain 3 a §:n nojalla osana lastensuojelun asiakkaana olevan lap-sen avo-, sijais- ja jälkihuoltoa (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 3. §). Kouvo-lan tehostettu perhetyö on lastensuojelulain nojalla tarjottu vapaaehtoisuuteen perustuva avohuollon tukitoimi lastensuojelun asiakkuudessa olevien lasten perheille.

2.1 Lastensuojelu

Lastensuojelutyö perustuu tiukasti eri lakeihin ja säädöksiin. Keskeisimmät työskentelyä ohjaavat lait ovat Suomen perustuslaki ja lastensuojelulaki. Lap-sen oikeuksista on lisäksi säädetty Suomea sitovissa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa. Säädöksissä veloitetaan asettamaan lapsen etu etusijalle kaikessa viranomaistoimin-nassa. (Mitä on lastensuojelu? 2019.) Lastensuojelulain tarkoituksena on tur-

vata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kasvuympäristöön sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 1. §). Lastensuojelulain 2. §:ssä todetaan, että ensisijainen vastuu lapsesta ja hänen hyvinvoinnistaan on hänen vanhemmillaan tai muilla huoltajilla. Lasten ja heidän huoltajien kanssa toimivien viranomaisten on tarjottava perheen tarvitsemaa tukea huoltajille heidän kasvatustehtävässään ja tarvittaessa ohjattava lastensuojelun palveluiden piiriin. (Lastensuojelulaki 2. §.) Perhekohtainen lastensuojelutyö voi käynnistyä siitä, kun perheessä arvioidaan lastensuojelun tarvetta. Koulusta, läheisiltä tai naapurista on ehkä tehty lastensuojeluilmoitus, tai perhe itse on hakenut apua kärjistyneeseen tilanteeseensa, jolloin lastensuojelun tehtävänä on arvioida lastensuojelun tarve. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia (Lastensuojelulaki 3. §). Avohuollon tukitoimina perheelle voidaan tarjota mm. tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja, tehostettua perhetyötä ja perhekuntoutusta (Lastensuojelulaki 36. §). Avohuollon tukitoimien vastaanottaminen perustuu vapaaehtoisuuteen (Heino 2013, 104).

Lastensuojelutyö on suhdekeskeistä, ja sen vaikuttavuus pohjautuu palvelujen määrään lisäksi laatuun. Työtä tehdään ihmisten kanssa niin asiakkaiden kodeissa kuin toimistoissa tai laitoksissakin. Erilaisissa kohtaamisissa ammattilaisen ja asiakkaan välillä pyritään rakentamaan yhteyksiä. Työtä tehdään yhteistyössä niin palveluverkoston kuin lapsen ja perheen läheistenkin kanssa. Lastensuojelun erityisin tehtävä on turvata lapsen etu, viimeisenä keinonaan lapsen huostaanotto. (Heino 2013, 103–104.) Kunnat on lastensuojelulain nojalla velvoitettuja järjestämään paikallisesti tarvittavat lastensuojelun palvelut siten, että ne vastaavat kunnassa esiintyvää avun ja tuen tarvetta (Lastensuojelulaki 13. §). Vastuu ja velvoite lastensuojelun järjestämiseen on siis suuri, ja paikallisesti palveluiden onnistumisesta vastaa kunta (Heino 2013, 103–104).

2.2 Perhetyö

Sosiaalihuoltolain kolmannen luvun 18. §:ssä todetaan, että perhetyöllä tarkoitetaan hyvinvoinnin tukemista sosiaaliohjauksella ja muulla tarvittavalla avulla tilanteissa, joissa asiakas ja hänen perheensä tai asiakkaan hoidosta vas-

taava henkilö, tarvitsevat tukea ja ohjausta omien voimavarojen vahvistamiseksi ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Perhetyötä annetaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveyden ja kehityksen turvaamiseksi. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, 18. §.) Perhetyö on siis sosiaalihuoltolain alainen palvelu, mutta myös lastensuojelun asiakkaana olevat perheet ovat oikeutettuja saamaan sosiaalihuoltolain alaista perhetyötä tai lastensuojelulain alaista tehostettua perhetyötä (Perhetyö 2015).

Perhetyö on lapsen ja hänen perheensä hyvinvoinnin tukemista. Sen tarkoituksena on perheen omien voimavarojen vahvistaminen sekä perheen keskeisen vuorovaikutuksen parantaminen. (Perhetyö 2015.) Perhetyön keskeisenä tavoitteena on perheiden hyvinvoinnin edistäminen. Perhetyötä tehdään monista eri lähtökohdista, onhan perheiden haasteet yhtä yksilöllisiä kuin niiden jäsenetkin. Perheissä, joissa perhetyötä tehdään, tilanteet ovat usein monimutkaisia kokonaisuuksia, eikä ongelmiin ole olemassa yhtä oikeaa ratkaisua. Perheeseen tutustuessa työntekijän tulee havainnoida perheen tilannetta kokonaisuutena kartoittaakseen, millaista tukea juuri tämä perhe kaipaa.

Perhetyölle on olemassa monta määritelmää. Sitä voidaan tehdä monista eri lähtökohdista ja monissa eri toimintaympäristöissä. Peruslähtökohtana perhetyössä ovat perheiden tarpeet, joihin pyritään vastaamaan esimerkiksi antamalla tukea lasten kasvatuskysymyksissä, tukemalla vanhemmuutta tai parantamalla perheen elinolosuhteita. Tavoitteena on aina perheen toimintakyvyn ja hyvinvoinnin lisääminen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27 – 28.) Perhetyö on lastensuojelulaissa määritelty yhdeksi avohuollon tukitoimeksi, ja siihen liittyy erilaisia lastensuojelullisia odotuksia. Odotuksena on esimerkiksi huostaanottojen väheneminen. (Järvinen, ym. 2012, 12.) Perhetyöllä pyritään tietoisesti vaikuttamaan perheen elämään puuttamalla sen toimintaan. Työskentely on aina tavoitteellista ja työntekijän rooli perhetyössä on aktiivinen. Työntekijä määrittelee yhdessä perheen kanssa työskentelyn tavoitteet, mutta hänellä voi olla lain ja asetuksen määrittämiä velvoitteita työn määrittelyyn ja arviointiin. Perhetyön tarve on rajattu perheen ongelman, haitan tai muun vaikeuden mukaan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 29.) Työskentelyssä käytettävät menetelmät riippuvat niin asiakasperheestä, sen haasteista ja tarpeista, työntekijöistä, kuin paikallisesti käytettävissä olevista tukimuodoistakin. Työskentelyn tavoitteena

voi olla esimerkiksi perheen keskinäisten vuorovaikutussuhteiden korjaaminen, kotiympäristön järjestäminen perheen lapsien kasvua ja kehitystä tukeväksi tai perheen arjen rakentaminen sujuvammaksi peruspalvelujen avulla. (Vilén ym. 2014, 25–26.)

Perhetyö voidaan jaotella perheen elämäntilanteen ja avuntarpeen mukaan ehkäisevään, kriisivaiheen tai korjaavaan perhetyöhön. Ehkäisevän perhetyön tarkoituksena ylläpitää perheiden hyvinvointia. Siinä korostuu avun oikea-aikaisuus; perheiden kohtaamien ammattilaisten tulee kuulla ja havainnoida perheen tilanteita ja ohjata heidät tuen piiriin ennen tilanteen huononemista. Eri-laisia ennalta ehkäiseviä palveluita ovat mm. perhekahvilat, vertaistukiryhmät, eroryhmät tai myös lyhytaikainen perhetyön jakso, jonka aikana perheen palveluntarvetta arvioidaan. Kriisiperhetyötä tarjotaan perheille vakavan kriisin, kuten onnettomuuden tai kuolemantapauksen seurauksena. Äkillisen kriisin keskellä perhe voi tarvita niin yksilö- kuin perhetukea, vaikka perhe ei akuutissa vaiheessa usein itse osakaan hakea apua. Kriisityön tavoitteena on palauttaa perheen kyky hallita elämäänsä. Korjaavan perhetyön tehtävä on tukea ja kuntouttaa perheitä vaikeissa elämäntilanteissa. Perheen ongelmat voivat johtua mm. sen elämäntavoista tai vanhempien kyvyistä huolehtia lapsistaan. Huoli perheen lasten turvallisuudesta edellyttää viranomaisilta puuttumista perheen tilanteeseen. Yleensä korjaava perhetyö on lastensuojelullista ja tavoitteellista perheen tilanteen selvittelyä, jossa seurataan yhdessä sovittujen muutosten toteutumista. Korjaavan perhetyön aloittaminen vaatii lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lähetteen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 33–34.)

2.3 Tehostettu perhetyö

Lastensuojelun perhetyö perustuu lastensuojelulain mukaisesti kunnan velvollisuuteen järjestää lastensuojelun asiakkuudessa olevalle perheelle sen tarvitsemää tukea avohuollon tukitoimena (Lastensuojelulaki 36. §). Lastensuojelun tehostettu perhetyö on luonteeltaan korjaavaa työskentelyä. Korjaava perhetyö on lastensuojelullista, suunnitelmallista ja tavoitteellista perheen tilanteen selvittelyä ja tukemista yhdessä sovittuihin tavoitteisiin pääsemiseksi. Korjaavan perhetyön tehtävänä on lapsiperheiden tukeminen ja kuntouttaminen vai-

keissa elämäntilanteissa. Ongelmat voivat liittyä perheen elintapaan, vanhempien kykyyn huolehtia lasten turvallisuudesta tai johonkin muuhun syyhyn, minkä vuoksi perheen turvallisuus on ollut uhattuna pitkän aikaa. Huoli, joka on herännyt lasten turvallisuudesta, edellyttää viranomaiselta aina puuttumista tilanteeseen. Puuttuminen voi tarkoittaa haitallisen tilanteen katkaisemista, perheen tilanteeseen puuttumista kontrollin keinoin tai perheen tilanteen arviointia. (Rönkkö & Rytönen 2010, 28 – 34.) Tehostetun perhetyön tavoitteet muodostetaan yhdessä lapsen ja hänen perheensä kanssa. Tavoitteet perustuvat lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän laatimaan asiakassuunnitelmaan. Työskentelyssä pyritään löytämään keinoja, joilla lapsen vanhempi kykenisi olemaan lapselle riittävän hyvä vanhempi. Lapsen tai nuoren omaa toimijuutta tuetaan ja työskentelyssä otetaan huomioon myös perheen omat verkostot. (Kymsote s.a.)

3 OSALLISUUS

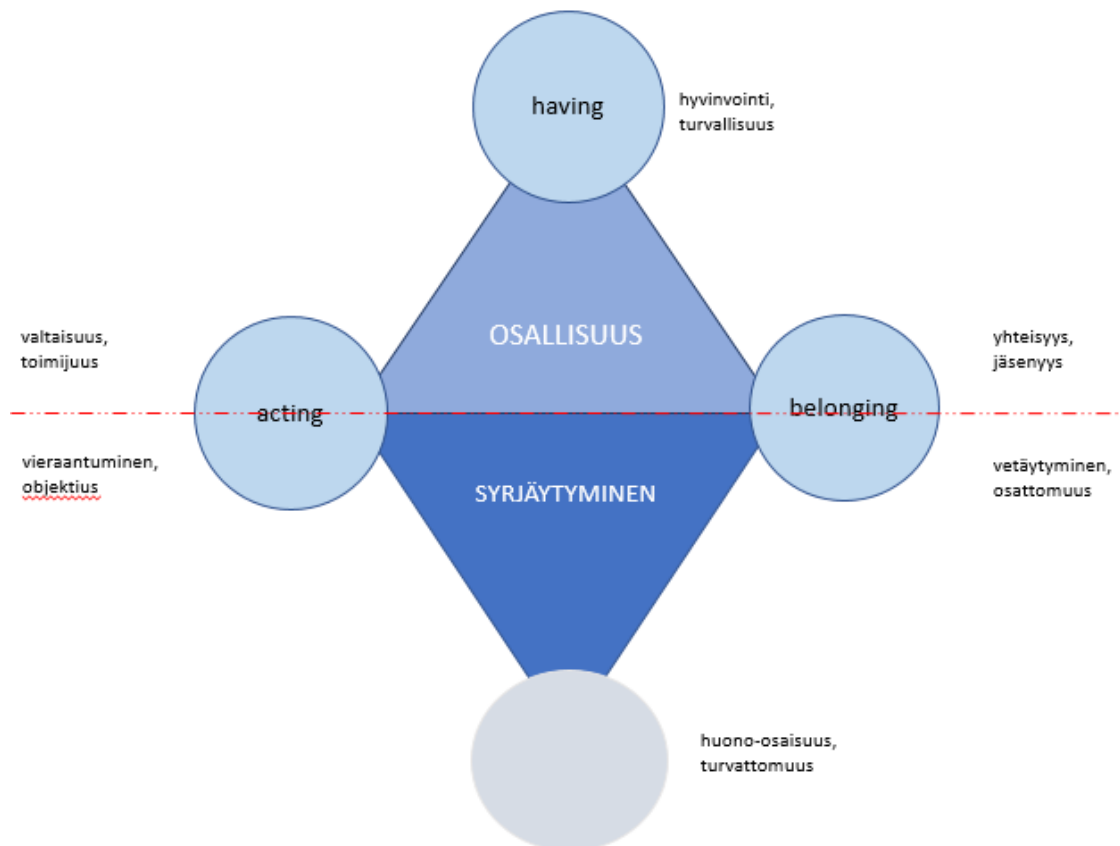
Osallisuus ja yhteisöllisyys ovat osa demokratian perusrakennetta. Ilman kansalaisten osallisuutta yhteiskuntaan, demokratia ei toteudu. Osallisuuden tukeminen on EU:n ja Suomen keskeisiä tavoitteita, jolla pyritään vähentämään eriarvoisuutta, vähentämään köyhyyttä ja ehkäisemään syrjäytymistä. (Osallisuus 2019.) Sosiaalihuoltolain tehtävänä on edistää ja ylläpitää sosiaalista hyvinvointia sekä osaltaan vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta. (Sosiaalihuoltolaki 1. §). Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista todetaan, että sosiaalihuollon asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteutukseen. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812, 8. §.) Osallisuus on lainsäädännön nojalla kaikkien sosiaalihuollon asiakkaiden oikeus, jota työntekijöiden tulee työskentelyssä tukea.

3.1 Osallisuuden määritelmä

Osallisuuden käsitteelle ei ole olemassa mitään yhtä oikeaa määritelmää, vaan määrittely riippuu mm. näkökannasta. Yksilötasolla osallisuus voi tarkoittaa kuulumista johonkin henkilölle itselle merkitykselliseen yhteisöön tai ryhmään. Erilaisissa yhteisöissä osallisuus ilmenee lisäksi yksilön mahdollisuutena vai-

kuttaa sen sisällä. Osallisuus jäsenten keskinäisessä vuorovaikutuksessa näyt-
täytyy luottamuksena ja arvostuksena. Yhteiskuntatasolla osallisuus on oikeuk-
sien ja mahdollisuuksien toteutumista sekä ihmisten keskinäistä vastavuoroi-
suutta. Poliittikkatasolla se on toimenpiteitä, joilla ihmisten osallistumista yhteis-
kuntaan vahvistetaan. (Osallisuus 2019.) Riippumatta näkökulmasta määri-
telmä perustuu siis vuorovaikutukseen ja osallistumiseen.

Raivio & Karjalainen (2013, 16 - 17) ovat muodostaneet osallisuuden kolmion
(kuva 1), jossa osallisuus rakentuu sosiologi Erik Allardtin (1976) määrittele-
mien hyvinvoinnin osatekijöiden mukaisesti yksilön riittävästä aineellisesta hy-
vinvoinnista (having), toimijuudesta omaa elämää koskevassa päätöksente-
ossa (acting) sekä merkityksellisistä sosiaalisista suhteista, joihin tuntee yh-
teenkuuluvuutta (belonging). Osallisuuden osatekijöillä on myös vastaparit.
Kun osallisuus jollakin kolmion osa-alueella pienenee ja kolmion muoto muut-
tuu, niin samalla syrjäytymisriski kasvaa. Tavoitteena on siis mahdollisimman
tasapainoinen kuvio.

Kuva 1. Osallisuus syrjäytymisen vastaparina (mukaillen Raivio & Karjalainen 2013, 17)

Osallisuutta on myös ihmisen oikeus saada tietoa häntä koskevasta päätöksenteosta, suunnitelmista sekä toimenpiteistä. Keskeistä tiedon saamisen lisäksi on mahdollisuus ilmaista asioihin mielipiteensä ja saada siihen tukea. Vastavuoroisuus on olennaista, sillä vaikuttaminen ei ole mahdollista, jos ei pääse mukaan asioiden käsittelyyn. Osallisuus siis konkretisoituu käytännön toiminnassa ja se voidaan nähdä syrjäytymisen vastakohtana. Osallisuus käsitteenä on kuitenkin laaja ja vaikeasti mitattava. Osallisuus perustuu lopulta aina henkilön omaan kokemukseen. Osallisuuden mittaaminen ja arvioiminen on vaikeaa, koska tunnetta tai kokemusta ei voi nähdä ulkopuolelta. (Raivio & Karjalainen 2013, 12, 14.)

3.2 Osallisuuden tukeminen lastensuojelussa

Lapsen, eli kaikkien alle 18-vuotiaiden, osallisuus kaikkialla hänen asioitaan koskevissa asioissa on suojattu tiukasti lainsäädännöllä. Kansallisen lainsäädännön perustana on YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12. artiklassa, jonka mukaan osallisuus on kaikkea viranomaistoimintaa läpäisevä perusoikeus. (Lapsen osallisuus 2019.) Perustuslaissa todetaan, että lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti ja heidän tulee saada vaikuttaa asioissaan ikätasoisesti (Perustuslaki 11.6.1999/731, 6. §). Lasten osallisuus on määritelty erikseen myös lastensuojelulaissa. Lapsen toivomukset ja mielipide tulee selvittää aina lastensuojelua toteutettaessa. Laissa todetaan, että mielipide tulee selvittää hienovaraisesti siten, ettei aiheuteta haittaa lapsen ja hänen vanhempiensa keskinäisiin väleihin. (Lastensuojelulaki 20. §.) Lastensuojelulaki korostaa lapsen oikeutta osallisuuteen kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa. Lapsen mielipide tulee selvittää, häntä tulee kuulla, lapsella on asioissaan puhevalta ja oikeus edunvalvontaan. Lapsen mielipide tulee iästä huolimatta selvittää aina, mutta 12 vuotta täyttäneellä on oikeus vaikuttaa työskentelyyn ja toimenpiteisiin huoltajan ohella. 12-vuotiaalla on juridinen oikeus tulla myös kuulluksi ja vastustaa tehtyjä päätöksiä. Osallisuuden tunne syntyy siis vuorovaikutuksessa ja aikuisilla on tehtävänään luoda edellytykset sen rakentamiselle. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 149 – 150.) Osallisuuden mahdollistaminen on siis aina työskentelyn keskeinen tavoite ja lasten kanssa työskennellessä huomioon tulee ottaa myös vanhemmat tai muut huoltajat.

Lapsen osallisuuden toteutuminen edellyttää työntekijöiltä valmiuksia työskentelyyn lasten kanssa. Työskentely vaatii työntekijältä aikaa, henkilökohtaisia ominaisuuksia ja taitoja, mutta myös organisaation antamat mahdollisuudet. Lastensuojeluprosesseissa osallisuus on oikeutta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, toimenpiteistä ja niiden perusteistä sekä mahdollisuutta vaikuttaa niihin. Toiminnassa oleellista on vastavuoroisuus, sillä ilman jaettua tietoa ei vaikuttaminen ole mahdollista. Käytännössä osallisuus siis näkyy osallistumisena, jossa osallistujalla on aktiivinen rooli päätöksentekoon. Osallisuus ei toteudu, jos lapsi kokee, että vaikka hänelle tärkeät asiat on kuultu, ei niillä ole ollut merkitystä päätöksenteossa. Terveiden ja hyvinvointilaitoksen mukaan lasten kanssa tehtävässä työssä osallisuus rakentuu erilaisista osista, joiden suhteet voivat vaihdella asiakasprosessin aikana. Sen mukaan osallisuus rakentuu seuraavasta kuudesta elementistä: 1. Mahdollisuus osallistua tai kieltäytyä. 2. Mahdollisuus saada tietoa. 3. Vaikuttaminen prosessiin. 4. Mahdollisuus omien ajatusten ilmaisemiseen. 5. Tuki omien mielipiteiden ilmaisuun. 6. Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Käytännön työssä osallisuus rakentuu erilaisista osista, joiden keskinäiset suhteet voivat vaihdella ja lapsen kokemus osallisuudesta voi muuttua niiden mukana. (Lapsen osallisuus, 2019.) Osallisuus perustuu siis kokemukseen ja tunteeseen, joten vaikka siihen tulee työskentelyssä pyrkiä, on sen toteutuminen vaikea todentaa. Osallisuus vaatii osaltaan myös henkilön omaa aktiivisuutta.

Perhetyössä osallisuus voidaan liittää niin ehkäisevään kuin korjaavaan työskentelyyn. Perheen ja vanhemman osallisuutta on mahdollista lisätä liittämällä työskentely tavoitteisiin, jotka lisäävät vanhempien kykyä olla päätöksentekijöitä, pysyviä vaikuttajia ja asiantuntijoita lastensa asioissa. Osallisuus tulee konkreettiseksi toiminnassa. Yhdessä tekeminen on yksinkertainen tapa tukea osallisuutta. (Rönkkö & Rytönen 2010, 51–52.) Osallisuuden tukeminen on lastensuojelulain nojalla keskeistä lastensuojelussa, mutta etenkin pienten lasten kohdalla osallisuuden tukeminen ja osallisuuden kokemuksen todentaminen voi olla vaikeaa. Lapsen osallisuus saadaan näkyväksi yhteisen tekemisen kautta, jolloin lapsella on mahdollisuus perheessä tai muussa tutussa yhteisössä tuoda itsensä nähdyksi ja kuulluksi.

4 VERTAISTUKI

Vertaisuus, vertaistuki ja vertaistoiminta ovat termejä, joita usein käytetään toistensa synonyymeinä, mutta ne eivät tarkoitaakaan täysin samaa asiaa. Vertaisuus käsittää ihmisten välistä suhdetta ja se muotoutuu erilaisissa elämäntilanteista ja kokemuksista. Vertaisuus voidaan määritellä keskinäiseksi asiantuntijuudeksi, yhdenvertaisuudeksi, tasa-arvoksi sekä myös voimavaraksi.

Vertaisuuteen liittyy vertaisen antama tuki ja luottamus, eli vertaistuki. Vertaistuki on omaehtoista toimintaa omaksi ja muiden eduksi, mutta sen toteutukseen vaikuttaa useat ulkoiset tekijät. Mikkonen ja Saarinen (2018, 21) toteavat että vertaisuus ryhmässä perustuu luottamukseen ja keskinäiseen tukeen.

Luottamuksen ilmapiirissä omien kokemusten jakaminen, toisten kuuleminen ja tunteiden käsittely voi helpottaa yksilön sopeutumista ja kasvattaa tämän sosiaalista pääomaa ja voimaannuttaa.

Vertaistuen toimivuuteen vaikuttaa aina osallistujien tarpeiden lisäksi heidän elämäntilanteensa ja voimavaransa. Jos vertaisen muut elämänalueet ovat kunnossa, voi hän tarjota ryhmässä toisille sellaista apua ja tukea, jota ammattilaiset eivät pysty tarjoamaan, sikäli kun heillä ei ole asiasta omaa kokemusta. (Mikkonen & Saarinen 2018, 20.) Vertaisryhmässä toimiminen riippuu aina kunkin osallistujan motiiveista. Usein motiiviksi nimetään auttamisen halu tai auttamisvelka, koska on itse tullut autetuksi vaikeassa tilanteessa. Myös se, jos on itse jäänyt vaikeana hetkenä vaille tarvitsemaansa tukea, voi motiivoida tarjoamaan muille vertaistukea. Jos toiminta kuitenkin perustuu liikaa muiden auttamiseen, voi odotukset oman vertaistuen vaikutuksista kasvaa liian suuriksi ja tästä voi seurata pettymyksen ja epäonnistumisen tunteita. (Lehtinen 2010, 63.) Vertaisten tukea voidaan tarvita erilaisissa elämänmuutoksissa ja sopeutumisvaiheissa, sekä myös henkiseen kasvuun. Vertaisuus voi tarjota toivoa, tietoa, sosiaalisten taitojen oppimista, ryhmän keskinäistä oppimista ja yhtenäisyyttä. Vertaistuki ei ole vapaaehtoistoimintaa, vaikka se niin usein esitetään. Vertaistuki perustuu omaehtoisuuteen, jossa kukaan ei asetu toisen ylä- tai alapuolelle, vaan kaikki ovat samalla tasolla. Vertaistoiminta käsittää kaiken toiminnan mitä vertaistukeen liittyy, eli se on käsitteenä laajempi. Vertaistoiminnan keskiössä on ajatus siitä, että kukaan ei ole ongel-

mansa kanssa yksin. (Mikkonen & Saarinen 2018, 20–22.) Vertaiset ovat lähtökohtaisesti aina kokemusasiantuntijoita omassa, ryhmää yhdistävässä aihepiirissä.

Vertaistutkimuksen teemoina on 2000-luvulla olleet mm. arvot, kohtaaminen, osallisuus, voimaantuminen ja vaikuttaminen. Tutkimuksen kohteena ovat olleet myös vertaistuen ja ammatillisen tuen muuttuvat suhteet sekä vertaistuki kokemuksen ja tiedon jäsentäjänä. Tutkimukset jakautuvat kahteen kokonaisuuteen: psykologisiin ja terveydellisiin sekä yhteiskuntatieteellisiin. Yhteiskuntatieteellinen näkökulma on kiinnostunut vertaisryhmäkokemuksista ja psykologinen ja terveydellinen tutkimus keskittyy yhteisöllisiin kokemuksiin sekä ryhmädynamiikkaan. (Mikkonen & Saarinen 2018, 148.) Viime vuosina Suomessa tehdyt sosiaali- ja terveystieteen opinnäytetyöt ja vertaistutkimukset ovat keskittyneet etenkin vertaistuen ja ammatillisen työskentelyn keskinäiseen toimintaan ja vertaistuen merkitykseen suhteessa työskentelyyn. Eri tutkimuksissa ja opinnäytetöissä on selvitetty, millainen merkitys vertaistuellalla on, paitsi tukea saavien, mutta myös työntekijöiden näkökulmasta. (Mikkonen & Saarinen 2018, 159.)

4.1 Vertaisryhmät

Vertaisryhmässä tavoitteena on, että osallistujat voivat käsitellä omia asioitaan toisten samassa elämäntilanteessa olevien henkilöiden kanssa. Keskeistä ryhmätoiminnassa on vertaistuen saaminen ryhmästä, sosiaalisen tuen saaminen sekä omien voimavarojen vahvistuminen. Suljettuihin ryhmiin ei voi osallistua kuka tahansa ja ne perustuvat kohdennettuun, tavoitteelliseen työskentelyyn. Perustarkoituksensa mukaan suljetun vertaisryhmän tavoite voi olla kuntouttava, kehitystä tai toimintakykyä vahvistava. Ryhmät ovat tyypillisesti pieniä, jotta sen jäsenten kuulluksi tuleminen ja ryhmäläisten keskeinen vuorovaikutus voitaisiin varmistaa. Isommassa ryhmässä porukka hajoaa helposti alaryhmiin ja ryhmään kuulumisen voi tuntua ahdistavalta. Suljettu pienryhmä mahdollistaa avoimuuden ja luottamuksen syntymisen ryhmässä. (Vertaisryhmätoiminta 2015.)

Ammatillisesti ohjatuissa vertaisryhmissä kohtaavat kaksi tekijää: ammatillinen työ ja vertaistuki. Ammatillinen auttaminen perustuu velvollisuuteen ja vertaistuki omaehtoisuuteen. (Mikkonen & Saarinen 2018, 13.) Työmenetelmänä vertaistuki on hyvin asiakaskeskeistä ja se vaatii työntekijältä toisenlaista roolia kuin perinteinen asiakastyö. Ryhmän vetäjän rooleina on olla ryhmän organisaattori, ymmärtävä kuuntelija, vaikuttaja ja ryhmäprosessin vetäjä. Tehtävä vaatii tutustumista ryhmätoiminnan lainalaisuuksiin, vaikka jokainen ryhmä eteneekin omaa tahtiaan. Perheohjaajan ammatillinen osaaminen ja perheiden arjen tunteminen on hyvänä pohjana ryhmien ohjaamiseen. Mitään yleisohjetta, joka pätee kaikkien ryhmien toimintaan, ei kuitenkaan ole olemassa. (Järvinen ym. 2012, 212, 216.) Perhetyöntekijä perheiden lähityöntekijänä ja perheiden arjen asiantuntijana on luonteva valinta vertaisryhmän ohjaajaksi. Perhetyöntekijällä on perheiden kanssa tehtävän läheisen yhteistyön ansiosta mahdollista ohjata perheitä vertaisryhmien toimintaan silloin kun näkee näiden mahdollisesti hyötyvän vertaisryhmien toiminnasta. (Järvinen ym. 2012, 215.)

Vertaisryhmistä on monenlaista hyötyä niihin osallistuville. Vertaisryhmän jäseniä yhdistää jokin joskus hyvin arkaluonteinenkin ja jopa häpeällinen ongelma. Vertaisryhmässä ongelmaan liittyvän häpeän voi unohtaa ja jo pelkästään se voi tuoda ihmiselle helpotusta, kun kohtaa samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä. Henkilön voi olla myös helpompaa kuvailla omia tunteuksiaan sellaisessa ympäristössä, jossa muut todella ymmärtävät kerrotun. Kolmanneksi vertaisryhmän tarjoama hyöty on jaetut selviytymiskeinot. Työntekijä ei välttämättä tule aina edes ajatelleeksi kaikkia mahdollisia selviytymiskeinoja tai hänen tarjoamanaan niitä ei oteta yhtä hyvin vastaan, kuin sellaisen jakamana, joka on kokenut saman. (Ihalainen & Kettunen 2016, 59.) Tehostetun perhetyön asiakkaita yhdistää lastensuojelun asiakkuus, joka usein on ydinperheen sisällä pidetty salaisuus.

Vertaisryhmätoiminnassa pyritään voimaantumiseen sekä toivon ja jaksamisen ylläpitoon. Tärkeänä pidetään, että ryhmään voi tulla juuri sellaisena kuin on, oli sitten hyvä tai huono päivä. Usein kokemuksena on, että tapaamiseen on voitu tulla väsyneenä ja allapäin, mutta tapaamisesta voidaan saada energiaa ja uutta virtaa jatkaa taas eteenpäin. Tämän positiivisen tuotoksen kääntöpuolella voi olla negatiiviseen kiinnittyminen jatkuvalla ikävistä asioista puhu-

misella. Tämä voi hajottaa ryhmää ja joku voi myös sen takia jäädä pois tapaamisista. Tästä syystä ohjaajan roolina on tarkkailla puhetta ja ohjata keskustelu pois negatiivisesta kierteestä. (Lehtinen 2010, 66.) Vertaisryhmien ohjaajilla on siis vastuulla varsinaisen toiminnan suunnittelun ja organisoinnin lisäksi, olla herkkinä reagoimaan ryhmän toimintaan ja ilmapiireihin ohjaamalla keskustelua tarvittaessa uusiin aiheisiin.

Yksi vertaistukeen vaikuttava tekijä on ryhmässä koettu yhteisöllisyys. Yhteisöllisyys voidaan määritellä sosiaalisesti vuorovaikutukseksi ja tietyillä sovitulla periaatteilla ja tavoilla toimimiseksi. Yhteisöllisyys rakentuu jonkin yhdistävän tekijän ympärille, muodostuen ryhmän jäsenille itsearvoksi. Perinteisiä yhteisökäsitteitä ovat esimerkiksi perhe, suku, heimo ja seurakunta. Yhteisön ulkopuolisuutta kuvaavat yhteisöllisyyden vastakohtat, kuten yksinäisyys ja irrallisuus. Vertaisuuden kokemus ehkäisee ulkopuolisuutta. (Mikkonen & Saarinen 2018, 74.) Lapsen osallisuutta tuetaan ottamalla hänet mukaan hänen etunsa turvaamiseksi tehdyn työskentelyn prosesseihin. Mahdollisuus osallistumisen itseä koskevien asioiden käsittelyssä ja päätöksenteossa, sekä osallistuminen itselle merkittäviin yhteisöihin, on ratkaisevaa ihmisen identiteetin kehittymiselle. Se on eräs perusedellytys kasvulle ja kehitykselle. Osallistamalla yhteisön toimintaan opitaan olemaan ja elämään yhdessä. (Lapsen osallisuus 2019.) Ryhmän tuki voi parantaa yksilön elämänhallinnan tunnetta sekä oppimista, kuten itsensä ilmaisemista ja toisen kuuntelemista ja ryhmän jäsenenä toimimista. Ryhmän jäsenenä toimiminen opettaa vastuunottoa ja päätöksentekoa itseä sekä ryhmää koskevissa päätöksissä. Ryhmässä myös oppii ottamaan apua vastaan sekä tarjoamaan sitä muille. Nähdyn ja kuulun tunteiden mahdollistama korjaava kokemus ja kehittää henkilön sosiaalisia taitoja. Parhaimmillaan ryhmässä oppiminen on monenkeskisten kokemusten ja tiedon jakamista niin ryhmän jäseniltä, vapaaehtoisilta kuin ammattilaisilta. (Mikkonen & Saarinen 2018, 23.)

4.2 Vertaisryhmät lastensuojelun työmenetelmänä

Sosiaalihuoltolain sosiaalipalveluja koskevassa säädöstössä asetetaan, että erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai perheelle voidaan järjestää vertaisryhmätoimintaa hänen kasvunsa ja kehityksen turvaamiseksi (Sosiaalihuoltolaki 28. §). Useimmat lastensuojelun perhetyön piirissä olevat perheet hyötyvät

ryhmätoiminnasta. Lapset saavat olla osallisia ja jakaa kokemuksia sekä kokemuksen johonkin kuulumisesta ja hyväksytyksi tulemisesta omana itsenä. Vertaisryhmien toiminnasta voivat hyötyä asiakasperheiden lasten lisäksi myös niiden vanhemmat. (Järvinen ym. 2012, 214.) Vertaistoiminta voidaan nähdä perhetyön vaikuttavuutta lisäävänä tekijänä. Se tarjoaa lapsille ja vanhemmille voimaannuttavaa ja suoraa tukea toisilta samassa elämäntilanteessa tai samoja asioita kokeneilta ryhmän jäseniltä. Se voi myös lähentää ja lisätä luottamusta lastensuojelun viranomaisten ja asiakasperheiden välillä. (Alatalo ym. 2017, 53.)

Suvi-Tuuli Mansikkamäki on sosiaalityön pro gradu tutkielmassaan tutkinut äitien vertaisryhmätoimintaa lapsen sijaishuollon aikana. Vertaisryhmään osallistumiselle löytyi tutkimuksessa kolme motiivia: hyvinvoinnista huolehtiminen, yhteiset kokemukset ja tuen saaminen. Vaikka lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle oli ollut äideille suuri kriisi, oli vertaisryhmästä ollut heille suurta apua. Tutkimuksen ulkopuolelle jää se, miten lapsi hyötyy vanhemman saamasta tuesta. (Mansikkamäki 2014, 55.)

Vertaisryhmät ovat yksi Kouvolan alueen perhetyön käyttämistä työmenetelmistä, joilla pyritään tukemaan asiakkaan toimijuutta, tukemaan perheen välisiä vuorovaikutussuhteita sekä edesauttamaan voimaantumista. Ryhmään osallistujat ovat lastensuojelun ja perhetyön asiakkuudessa ja vertaisryhmien ohjaajina toimivat tehostetun perhetyön perheohjaajat. Ryhmät ovat tyypiltään suljettuja ryhmiä. Uusia vertaisryhmiä on kehitetty sen myötä, minkä on ajateltu hyödyttävän asiakasperheiden tarpeita. Perheryhmän ohjaaja Miia Kaskeus (2019) kertoo, että perheet ohjautuvat ryhmiin usein perheohjaajien kannustamina, vaikka lastensuojelun prosessista vastaakin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Hän kertoo, että vertaisryhmien toiminta on käynnistynyt siitä lähtökohdasta, että useissa perheissä on huomattu olevan samankaltaisia perhetyön tavoitteita. Usein perhetyön suunnitelmissa esiintyvä tavoite on perheen keskinäisen vuorovaikutuksen tukeminen ja arjen rytmittäminen, jota ryhmässä pyritään tukemaan. Alkuperäisenä ajatuksena ryhmässä on ollut, että ryhmään osallistuvat kunkin työparin omia asiakasperheitä, mutta nykyisin ryhmässä voi olla muidenkin perheohjaajien asiakasperheitä. Ryhmän ohjaajat kertoivat tekevänsä yhteistyötä muiden perheohjaajien kanssa, jolloin uuden asiakkaan tullessa ryhmään ryhmänvetäjällä olisi tiedossa tälle

perheelle asetetut perhetyön tavoitteet. He kertoivat, että oleellista on myös sen, että ryhmistä viedään kuulumisia takaisin perheohjaajille. Kaskentaus kertoi kokeneensa vertaisryhmien olleen omille asiakkailleen erittäin hyödyllisiä. Tätä hän perusteli sillä, että ryhmät tukevat sitä työskentelyä, mitä hän tekee perheiden kotona. Ryhmän tapaamisissa on saatettu keskustella jostakin perhearjen ongelmakohdasta, johon on sitten myöhemmin ollut helppoa palata myös kotiympäristössä. Toisaalta ohjaus ja neuvot haastavaan lapsiperhearkeen voi joskus olla helpompaa ottaa vertaiselta kuin perheohjaajalta. Perheryhmän ohjaajilla on yhteinen näkemys siitä, että perheillä on usein alussa iso kynnys osallistua ryhmämuotoiseen toimintaan. Lastensuojelun ja tehostetun perhetyön asiakkuus voi olla suuri häpeä, joka eristää muusta yhteisöstä. (Kaskentaus 2019.)

Valtakunnallisessa lastensuojelun kehittämistyössä on nostettu esille kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen työskentelyssä. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen kehittää osallisuutta ja kuulemista palveluiden kehittämisessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.) Kouvolassa koottiin lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman 2016-2018 myötä asiakaskehitysryhmä, jossa asiakkaita kuultiin alueen lastensuojelun ja perhetyön kehittämistarpeista. Mukana ryhmässä oli sekä sosiaalipalvelulain perhetyön, että lastensuojelun perhetyön asiakasperheitä ja osallistuminen kehitysryhmään perustui asiakkaan omaan kiinnostukseen. Ryhmän työskentely perustui niin vertaisryhmätoimintaan, kokemusasiantuntijuuteen kuin yhdessä kehittämiseen. Ennen ryhmän perustamista Kouvolan lapsiperheiden sosiaalityössä ei ollut kokemusta asiakkaiden tai kokemusasiantuntijoiden mukaan ottamisesta kehitystyöhön. Myös vertaisryhmiä oli ollut tarjolla vain vähän. Asiakkaat otettiin mukaan kehittämään palvelumalleja ja työskentelytapoja paremmin asiakkaan tarpeita palveleviksi. Ryhmät tapasivat syksyllä 2017 tavoitteenaan selvittää, että millaista perhetyö on ja mikä siinä asiakasta auttaa. Yhdessä tärkeäksi osaksi lapsikeskeistä suojelutyötä työryhmä nosti asiakkaan läheisten, yhteisön ja vertaisten tuen. Asiakaskehitysryhmä esitti, että muiden asiakasperheiden tapaaminen on hyvä asia, sillä se tuo perheen tilanteeseen helpotusta, kun näkee ettei ole ainoa perhe, jossa perhetyötä tehdään. He pitivät ajatusten vaihtoa tärkeänä, vaikka nostivatkin esiin seikan, että perheiden tilanteet voivat olla hyvin erilaisia. (Mauno 2018, 65–71.) Tehostetun perhetyön vertaisryhmätoiminta on siis

käynnistetty työntekijöiden tekemien huomioiden pohjalta, mutta toive tämän tyyppiseen toimintaan tulee myös asiakkailta.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyöni tavoitteena on kuvata tehostetun perhetyön vertaisryhmän jäsenten osallisuuden kokemusta ryhmässä. Tutkimus on tyypiltään laadullinen. Tutkimusta varten sain luvan tehostetun perhetyön palveluesimieheltä Kaisa Hertteliltä. Tehostetun perhetyön perheohjaaja Emilia Koivistoinen vastaa opinnäytetyön ohjauksesta työyhteisössä. Kymsotessa tutkimusluvan myönsi palvelujohtaja Anu Salonen. Tutkimuksen toteutin haastattelemalla perheryhmän kahta vakituista ohjaajaa sekä perheryhmään osallistuvia vanhempia, eli vertaisjäseniä. Haastattelujen lisäksi osallistuin ryhmän kokoontumisiin tarkoituksena havainnoiden saada käsitys ryhmän toiminnasta yleisellä tasolla. Varsinaisen tutkimusaineiston koostin teemahaastatteluilla. Koska tavoitteena oli myös hyödyntää ryhmän jäseniä kokemusasiantuntijoina, pidin lisäksi ryhmäläisille ideapajan vertaisryhmän tapaamisessa, jossa heillä oli mahdollista kertoa ajatuksiaan siitä, mikä madaltaisi kynnystä ryhmään osallistumiseen, ja antaa kehitysideoita ryhmän toiminnalle jatkossa.

5.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tavoitteena oli kerätä tietoa vertaisryhmän toiminnasta osana työskentelyä Kouvolan tehostetussa perhetyössä. Ensimmäinen vertaisryhmä on käynnistynyt vuonna 2016, eikä ryhmien toimintaa ole aiemmin tutkittu. Näkökulmana tutkimuksessa on ryhmän jäsenten osallisuus. Tavoitteena oli kerätä tietoa siitä, kuinka ryhmän vanhemmat kokevat osallisuutensa ryhmässä ja kuinka se otetaan huomioon ryhmän toimintaa suunniteltaessa.

Tutkimuskohde

Kouvolan tehostetussa perhetyössä kokoontui tutkimuksen toteuttamisen aikaan kolme eri vertaisryhmää. Ryhmät toimivat eri teemoilla asiakkaiden tarpeiden mukaan; toiminnassa olevia ryhmiä oli äitiryhmä, perheryhmä ja liikuntaryhmä. Kaikissa ryhmissä yhteinen tavoite on perheen keskinäisten vuoro-

vaikutussuhteiden parantaminen. Äitiryhmään osallistuvat äidit tapaavat hyväntekeväisyysjärjestö Hope ry:n tiloissa, jossa he tekevät vapaaehtoistyötä yhdistykselle. Ryhmän tavoitteena on jaetun vertaistuen lisäksi herätellä perheenäitejä lähtemään liikkeelle kotoa. Perheryhmään osallistuvilla äideillä on mukana ryhmän tapaamisissa perheen alle kouluikäisiä lapsia. Ryhmässä pyritään kehittämään perheen keskinäistä vuorovaikutusta sekä antamaan työkaluja perhearjen rytmittämiseen. Liikuntaryhmässä perheet liikkuvat yhdessä perheohjaajien tukemana, tavoitteenaan kannustaa perheitä liikuntaan, ulkoiluun ja yhdessä harrastamiseen.

Rajasin tutkimusryhmäksi yhden vertaisryhmän. Koska laadullisella tutkimuksella pyritään aiheen tai ilmiön syvempään ymmärtämiseen, päätin keskittyä yhteen ryhmään usean sijasta. Tutkimukseni kohteeksi valikoitui perheryhmä, joka kokoontuu kerran viikossa perhetyön tiloissa Kouvolan Kankaronmäessä. Perheryhmä on niin sanotusti suljettu vertaisryhmä, eli ryhmän sisällä on vaihtuvuutta vain suunnitellusti, ja se on kohdennettu tehostetun perhetyön asiakkaille. Ryhmään osallistui tutkimuksen toteutuksen aikaan touko-heinäkuussa 2019 viikoittain keskimäärin noin viisi perhettä. Yksi ryhmän perheistä oli perhetyön piirissä sosiaalihuoltolain nojalla, muissa perheissä oli lastensuojelun asiakkuus. Perheryhmään osallistuminen on yksi osa asiakasperheiden perhetyön toteutusta. Ryhmää ohjaavat vakituiset ohjaajat, jotka toimivat myös perheohjaajina. Toimintakausi on yleensä syksystä kevääseen, mutta kesällä 2019 tapaamiset toteutettiin myös koulujen kesälomakautena. Kesäkaudella ryhmässä oli sijaistavia ohjaajia.

Ryhmän toiminta vastaa joiltakin osin erilaisia avoimen varhaiskasvatuksen perhekahviloiden tai -puistojen toimintaa, joissa perheillä on mahdollisuus tavata muita alueen lapsiperheitä leikkien ja juttelun merkeissä. Esimerkiksi Kouvolan kaupunki (Perhepuistot 2019) ja Mannerheimin lastensuojeluliitto (Perhekahvilat 2018) järjestävät kaikille perheille avoimia kohtaamispaikkoja kaupungin eri toimipisteissä, joiden toiminta on osaksi ohjattua ja osaksi vapaata. Toisin kuin nämä toiminnot, perheryhmä toimii suljettuna ryhmänä, eikä se ole avoin kaikille lapsiperheille.

Ohjaajat ovat työparina suunnitelleet ja ohjanneet ryhmän toimintaa toimintakauden syksystä 2018 kevääseen 2019. Perheryhmän teemana on perhearjen

mallintaminen sekä vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen kehittämisen. Keinoina tähän ovat yhteinen tekeminen, jota ryhmä suunnittelee itse. (Kaskentaus 2019; Nyholm 2019) Tutkimuksen toteuttamisen aikaan ryhmässä kävi vaihtelevasti neljästä kuuteen perhettä. Tapaamiseen kokoontuu perheen vanhempi, vähintään yhden alle kouluikäisen lapsen kanssa. Perheryhmään osallistuu niin ydinperheitä kuin yksinhuoltajiakin.

5.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kerätä tietoa asiakkaiden kokemuksista vertaisryhmätoiminnassa, näkökulmana asiakkaan osallisuus. Tutkin osallisuutta yksilön eli vanhemman sekä yhteisön eli vertaisryhmän näkökulmista. Työssäni pyrin selvittämään sitä, kuinka asiakkaat kokevat osallisuutta ryhmässä ja kuinka osallisuus otetaan huomioon ryhmän toimintaa suunniteltaessa. Tutkimuksen toteutin laadullisena tutkimuksena teemahaastattelun keinoin.

Tutkimukselle asettamani kysymykset:

1. Miten osallisuus näyttäytyy vertaisryhmissä?
2. Miten asiakkaat kokevat osallisuutensa ryhmissä?
3. Miten asiakkaan osallisuus otetaan huomioon vertaisryhmän toimintaa suunniteltaessa?
4. Miten ryhmien toimintaa voisi kehittää asiakasnäkökulma huomioiden?

5.3 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus on tyypiltään laadullinen. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii tutkimaan tutkimuskohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkimuskohteena kvalitatiivisessa tutkimuksessa voi olla tarkoituksenmukaisesti valittu joukko satunnaisotannan sijaan. Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillistä on käyttää metodeja, joissa tutkittavien ääni pääsee esille. Tällaisia metodeja ovat mm. teemahaastattelu ja osallistuva havainnointi. Tyypillistä laadulliselle tutkimukselle on myös tutkimussuunnitelman muovautuminen tutkimuksen edetessä. Tutkimustuloksia tarkastellaan tyypillisesti induktiivisen analyysin kautta. Tavoitteena on paljastaa odottamattomia seikkoja, joten aineistoa tarkastellaan mo-

nitahoisesti ja yksityiskohtaisesti. (Hirsjärvi ym. 2010, 160, 164.) Tutkimusaineistoa keräsin haastatellen sekä perheryhmän vertaisjäseniä että ryhmän vakituisia ohjaajia.

Tarvittavat tutkimusluvut saatuani osallistuin vertaisryhmän tapaamisiin sen toimintaa havainnoiden. Tutkimuksen aluksi havainnointi on mahdollisuus saada yleiskuva tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Tämän jälkeen voidaan näkökulmaa kaventaa keskeiseen, eli tutkimuskysymysten kannalta oleelliseen. (Kananen 2014, 66.) Osallistuva havainnointi oli tapa tutustua ryhmän jäseniin sekä tutustua perheryhmän toimintaan. Havainnoimalla keräsin myös tietoa ryhmän jäsenten välisistä vuorovaikutussuhteista, joka on keskeinen ilmenemä osallisuudelle. Koen että osallistuvalla havainnoinnilla oli mahdollisuus saada parempi ymmärrys ryhmän toiminnasta kokonaisuutena, ja haastatteluissa pystyin esittämään havaintoihin perustuvia, tutkimusaiheeseen liittyviä tarkentavia kysymyksiä. Varsinainen tutkimusaineisto kerättiin haastatteluissa, jotka toteutettiin teemahaastatteluin. Ryhmän toiminnan kehittämiseen järjestetty ideapaja ja sen aihe muodostui yksilöhaastattelujen perusteella. Ideapajassa pyrin saamaan vastauksen siihen, miten ryhmän toimintaa voisi kehittää asiakasnäkökulma huomioiden.

5.3.1 Aineistonkeruu

Teemahaastattelut ovat havainnoinnin ohella eniten käytettyjä tutkimusmuotoja laadullisessa tutkimuksessa (Kananen 2014, 71). Teemahaastattelu on avoimen ja lomakehaastattelun välimuoto. Teemahaastattelulle tyypillistä on, että haastattelun teemat ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Teemahaastattelu on tyypillinen tapa kvalitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruulle. (Hirsjärvi ym. 2010, 208.) Teemahaastattelu on kahden ihmisen välinen keskustelu teema kerrallaan tutkijan asettamista aiheista. Teemahaastattelun avulla tutkijan pyrkimyksenä on saada käsitys tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä ja ymmärtää sitä. Kysymys ja siihen saatu vastaus herättävät uusia lisäkysymyksiä, ja näiden perusteella tutkija pyrkii luomaan kokonaiskuvan tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelussa saatu tieto riippuu paljon haastattelijan taidoista. Haastattelun on mahdollista onnistua rakentavassa luottamuksen ilmapiirissä, jossa haastattelija on aidosti kiinnostunut tutkimuskohteestaan ja kunnioittaa tätä. (Kananen 2014, 72.)

Teemahaastattelun etuna lomakehaastatteluun nähden on se, että se on mahdollista pitää enemmän keskustelunomaisena ja kysymykset muovautuvat haastattelun edetessä. Keskustellen on mahdollista saada aiheesta enemmän tietoa, kuin pitäytymällä tiukasti lomakkeelle rakennetussa strukturoidussa haastattelussa. Strukturoituja kysymyksiä voidaan käyttää myös laadullisessa tutkimuksessa aineiston ilmiön taustoitukseen (Kananen 2014, 75). Haastattelussa oli myös strukturoidun haastattelun viitteitä, sillä vaikka keskustelu annetuista teemoista oli vapaata, niin olin asettanut muutaman ennalta pohditun kysymyksen. Työssäni en kerännyt asiakkaista henkilötietoja tai muuta taustatietoja, vaan ainoastaan kokemuksesta liittyen vertaisryhmään osallistumisesta. Strukturoituna kysymyksenä esitin kaikille kysymyksen siitä, kuinka kauan haastateltavat ovat perheryhmään osallistuneet ja miten he ovat ryhmään ohjautuneet. Kysyin myös ryhmän jäsenten ajatuksia siitä, miten ryhmämuotoinen työskentely heidän mielestään hyödyttää perhetyön tavoitteisiin pääsemistä. Ryhmään ohjautumista ja siellä käyntiä pidin merkityksellisenä tietona, sillä se voisi vaikuttaa henkilön asenteeseen ja kokemukseen ryhmästä.

Haastattelujen aluksi kertosin tutkimuksen tavoitteet ja haastattelujen luottamuksellisuuden sekä pyysin luvan äänittää haastattelut. Haastattelut olin suunnitellut tallentavani koululta lainatulla ääninauhurilla, mutta ensimmäisen haastattelun jälkeen oli todettavissa, että nauhurin äänenlaatu oli melko heikko. Loput haastattelut äänitin puhelimeni ääninauhurilla. Äänitteet poistin heti litteroinnin valmistuttua ja kaiken kerätyn aineiston hävitän heti opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen.

Vertaisryhmän jäsenten haastattelujen keskusteluaiheet rakensin vertaistuen ja osallisuuden teemojen ympärille. Teemahaastattelun keskusteluaiheet pyrin muodostamaan siten, että ne eivät johdattele vastauksia tiettyyn suuntaan. (Liite 1.) Keskustelujen teemat pysyivät kaikissa haastatteluissa samoina, mutta haastatteluissa keskustelu oli vapaata. Haastattelut olivat kestoiltaan noin puolesta tunnista tuntiin. Mahdollisimman rennon ja turvallisen ilmapiirin mahdollistamiseksi ehdotin vanhemmille haastattelun toteuttamista heidän omissa kodeissaan tai heidän niin halutessaan perhetyön tiloissa. Yksi van-

hemmista toivoi haastattelua perhetyön asiakastiloissa, muut haastattelut toteutettiin asiakkaiden kodeissa. Ryhmän ohjaajien haastattelut suoritettiin perhetyön toimistotiloissa. Niissä teemahaastattelun teemana oli ryhmän toiminnan suunnittelu ja osallisuuden toteutuminen ohjaajan näkökulmasta. (Liite 2.) Ohjaajien haastattelun olivat kestoaltaan 30 – 40 minuuttia.

Haastattelujen kautta pyrin tuomaan kuuluviin asiakkaan kokemuksen vertaisryhmään osallistumisesta. Kysyin heidän osallistumisestaan perheryhmään, kuinka he kokevat osallisuutensa ryhmässä sekä heidän näkemyksiään siihen, miten ryhmän toimintaa voisi kehittää jatkossa. Perheryhmän jäsenten lisäksi sen ohjaajina toimivat perheohjaajat Mia Kaskentaus ja Eila Nyholm kertoivat yksilöhaastatteluissa perheryhmän toiminnasta ohjaajan näkökulmasta ja siitä, kuinka ryhmän toimintaa suunnitellaan.

5.3.2 Tutkimusaineiston analysointi ja johtopäätökset

Laadullisen tutkimuksen aineisto tyypillisesti litteroidaan eli kirjoitetaan puhtaaksi sanallisesti. Litterointi voidaan tehdä koko kerätystä aineistosta tai valikoidusti teema-alueiden mukaisesti. Analyysin tekemiselle ei ole määritelty tiettyä tapaa tai aikaa. Analysointitapa voidaan valita siten, että se parhaiten tuo vastauksen asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tavallisimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät ovat teemoittelu, tyypittely, diskurssianalyysi ja keskusteluanalyysi. Tavallisesti aineistoon pohjautuva analyysi tehdään, kun kaikki aineisto on kerätty ja järjestetty. (Hirsjärvi ym. 2010, 222, 224.) Haastattelun keskiössä oli asiakkaan kokemus osallisuudesta, joten pyrin rakentamaan teemahaastattelut siten, että saisin aiheesta tietoa mahdollisimman laajasti, haastateltavaa johdattelematta. Tuloksia avaan tutkimuskysymysten alle ja johtopäätökset pohjaan osallisuuden teoriaan.

Laadullisesta tutkimuksesta saatua aineistoa voidaan tutkia monesta eri näkökulmasta ja tehdä niistä eri tulkintoja. Teemoittelua voidaan käyttää aineiston tyypittelynä silloin kun tutkimusaineisto on kerätty teemahaastatteluin. Teeman alle kerätään kaikkien haastattelujen vastaukset, jotka edelleen luokitellaan. Teeman alta pyritään löytämään rakenteita ja malleja; tutkimuksen löydöksiä. (Kananen 2012, 117.) Kerätyn aineiston kirjaamiseen ja analysointiin

on varattava riittävästi aikaa. Tämä on opinnäytetyön ja tutkimuksen onnistumisen kannalta keskeinen ja työläs vaihe. Litteroin haastattelut huolellisesti kahden päivän sisällä tehdystä haastattelusta. Tekstistä häivytyin erilaiset tunnistetiedot ja haastattelut koodasin tunnuksilla H1, H2, H3 ja H4. Haastatteluaineistoa luin useaan kertaan ja järjestelin vastaukset keskusteluteemojen mukaisesti. Sen perusteella hahmotin keskeiset ryhmän jäsenten osallisuutta lisäävät sekä ehkäisevät tekijät.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tutkija kuvaa mahdollisimman tarkasti tutkimuksen toteuttamisen. Keskeistä on myös aineiston analysointi; tutkijan tulee avata se, miten on tutkimustuloksia luokitellut ja perusteet sille. (Hirsjärvi ym. 2010, 232.) Tutkimuksen luotettavuuteen pyrin tekemällä mahdollisimman tarkan suunnitelman tutkimuksen toteuttamiselle ja kuvailemalla toimintani ja perusteet toiminnalleni. Tutkimusmenetelmät olen valinnut siten, että niiden kautta on mahdollista saada mahdollisimman paljon tietoa tutkimusjoukosta, mutta että ne myös lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. Suoritin opinnäytetyön ennalta asettamani opinnäytetyösuunnitelman mukaisesti sille asettamassani aikataulussa.

Kanasen (2015, 353–354) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuuden tekijöitä ovat mm. tutkimuksen siirrettävyys, luotettavuus tai totuudellisuus, riippuvuus ja vahvistettavuus. Siirrettävyys tarkoittaa sitä, ettei laadullinen tutkimus pyri yleistämään. Tutkimuksen luotettavuutta pyrin lisäämään käyttämällä tutkimuksessani useampaa eri tutkimusmenetelmää. Aineistonkeruu toteutettiin teemahaastatteluilla, havainnoinnilla sekä kysymyslomakkeella. Haastatteluja tehtiin ryhmän vertaisjäsenille sekä ohjaajille. Tutkimus on kuitenkin rajattu koskemaan vain yhtä vertaisryhmää. Tutkimustulokset kertovat vain tämän ryhmän jäsenten kokemuksista. Kuten sanottu, on osallisuus käsite tai tunne, joka perustuu henkilökohtaiseen kokemukseen. Tunne voi myös vaihdella eri tilanteissa tai viitekehyksissä. Tutkimukseni ei pyri yleistämään, vaan tulokset kertovat yhden rajatun tutkimusryhmän kokemuksista tutkimushetkellä.

Tutkimustulosten luotettavuuteen voi vääjäämättä vaikuttaa se, että toimin yhtenä työntekijänä työyhteisössä, jossa vertaisryhmät toimivat. Tämä voi vaikuttaa haastatteluissa kerättyihin vastauksiin sekä omaan näkemykseeni tutkimuskohteesta. Haastattelutilanteissa korostin asemaani opiskelijana ja sitä, että haastattelut ovat täysin luottamuksellisia eikä haastattelun aineistoa luovuteta eteenpäin siten, että haastattelut henkilöityisivät heihin. Toimin itse perheyön yksikössä perheohjaajana, mutta en toimi vertaisryhmissä ohjaajana, enkä työskentele vakituisesti ryhmään osallistuvien perheiden kanssa. Pyrin tietoisesti pysyttelemään mahdollisimman etäällä vertaisryhmien toiminnasta tutkimusta tehdessäni, mutta työni vuoksi en voinut tutkimuskohteesta täysin irrottautua. Uskon sen, että olen työyhteisön jäsen, olleen myös etu haastattelutilanteissa. Se että haastattelijana oli tuttu henkilö, mahdollisti haastattelutilanteiden rentouden, ja aiheen tuttuus antoi minulle tutkijana kiinnittää huomiota aiheisiin, joita täysin ulkopuolisena en olisi välttämättä osannut kysyä.

5.5 Tutkimukseen liittyvät eettiset kysymykset

Tutkimuksen eettisyys otettiin huomioon opinnäytetyön toteutuksen kaikissa vaiheissa. Tutkimus toteutettiin hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti eli perustuen rehellisyyteen, huolellisuuteen ja tarkkuuteen. Asiakkaiden henkilötietoja ei käsitelty tutkimuksen missään vaiheessa. Haastatteluissa esiin tulleet nimitiedot, kuten lasten nimet, häivytettiin aineistosta litterointivaiheessa.

Tutkimus käynnistyi hakemalla asianmukaiset tutkimusluvut Kymsotelta, eikä mitään tutkimusaineistoa kerätty ennen lupasopimusten allekirjoitusta. Toukuussa 2019 kävin esittelemässä ryhmälle opinnäytetyöni aiheen ja pyytämässä tutkimusluvut ryhmän jäseniltä. Tuolloin ryhmäläisillä oli mahdollisuus kysyä tutkimuksen tavoitteista sekä toteutuksesta, ja heitä kannustettiin kysymään lisäkysymyksiä myös tutkimuksen myöhemmissä vaiheissa. Kysyin suullisesti henkilökohtaisesti jokaiselta tuolloin aktiivisesti perheryhmään osallistuvalla vanhemmalta luvan tutkimuksen toteuttamiseen. Kysyin ensin luvan osallistua ryhmän tapaamisiin havainnoiden ja tutustuen niiden toimintaan, ja sitten erikseen kunkin ryhmäläisen halukkuuden antaa haastattelu opinnäytetyöhöni liittyen. Tutkimuslupaa kysyessäni ryhmässä kävi aktiivisesti viisi perhettä, joista kaikki antoivat tutkimusluvan sekä ilmaisivat halukkuutensa haastatteluun. Haastattelut kerättiin lopulta neljältä vanhemmalta, joista kolme

haastattelua toteutettiin perheen kotona ja yksi perhetyön tiloissa. Yksi haastatteluluvan antanut perhe jättäytyi pois ryhmän toiminnasta kevään aikana, eikä haastattelu siten onnistunut.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksessa selvitettiin osallisuutta tehostetun perhetyön vertaisryhmässä. Henkilöstö, erityisesti vertaisryhmien ohjaajat Kouvolan tehostetussa perhetyössä, pitävät vertaisryhmiä toimivana ja tehokkaana työskentelymuotona. Perheryhmän päätavoitteina on vuorovaikutuksen kehittäminen ja arjen rytmittäminen ryhmän perheissä. Vaikka tutkimusotanta on verrattain pieni, voidaan sen perusteella päätellä, että tälle ryhmälle rakennettuun toimintamalliin myös asiakkaat ovat pääosin hyvin tyytyväisiä ja ryhmä on lisännyt heidän hyvinvointiaan. Perheryhmä tavoittelee toimijuuden lisäämistä ja antaa sen jäsenille mahdollisuuden kuulua johonkin merkitykselliseen yhteisöön. Tutkimustulokset avaavat kuvaamalla ensin ryhmän toimintaa yleisellä tasolla, jonka jälkeen vastaan varsinaisiin tutkimuskysymyksiin.

6.1 Ryhmätapaamisten kulku

Perheryhmä kokoontuu joka torstai klo 9 – 15.00. Ryhmään osallistuu perheen vanhempi vähintään yhden lapsen kanssa. Perheessä voi olla useampiakin lapsia, mutta usein perheen vanhemmat lapset ovat päiväkodissa tai koulussa ryhmän tapaamisten aikana. Ryhmän tapaamisiin osallistuvat lapset olivat 0 – 4-vuotiaita. Päivän rutiinit sisältävät tyypillisesti ulkoilua, lasten kanssa leikkimistä, yhteisen aterian valmistamisen ja ruokailun. Osa ohjelmasta on vapaata ja osa ohjattua. Päivä käynnistyy päivän ohjelman kertaamisella, kun useimmat perheistä ovat saapuneet paikalle. Osa perheistä tulee paikalle liikenneyhteyksien tai muiden menojensa vuoksi vasta myöhemmin aamupäivän aikana. Haastattelujen vastauksissa nousikin esille, että osalle perheistä ryhmän vapaa aikataulu on hyvin tärkeää. Perheen rytmiin ei välttämättä sovi aikaiset herätykset ja toisaalta isommassa perheessä perheen muiden lasten aikataulut, kuten koulu, päiväkotit tai terapiakäynnit eivät mahdollista tiukassa aikataulussa pysymistä.

Aamulla ohjelmassa on kuulumisten vaihtoa, päivän ohjelman kertaaminen ja lasten vapaata leikkiä. Aamupäivän ohjelman jälkeen ryhmän vanhemmat valmistaavat kaikille yhteisen lounaan ohjaajien avustuksella. Ryhmän lapset, aikuiset ja ohjaajat ruokailevat kaikki yhdessä. Ruokailun jälkeen on pienimpien lasten mahdollista nukkua päiväunet ja isommilla lapsilla mahdollisuus rauhallisiin leikkeihin. Lounaan jälkeisenä rauhallisena hetkenä mahdollistuu myös aikuisten välinen vuorovaikutus ja keskustelutuokiot. Ryhmää havainnoidessa saattoi huomata tiettyjen vanhempien viettävän aikaa ja keskustelevan enemmän yhdessä kuin koko ryhmän kesken ja toisinaan jopa vetäytyvän eri huoneeseen kuin muu ryhmä. Iltapäivän rauhallisen hetken aikana mahdollistuu ryhmän ohjaajien järjestämät yhteisten teemojen käsittely tai muu suunniteltu ohjelma, kuten äitien hemmottelutuokio. Toisinaan perheillä on mahdollisuus myös saunomiseen. Iltapäivällä ennen kotiin lähtöä on päiväkahvit, jonka jälkeen lapset saavat vielä leikkiä hetken ennen kotiinlähtöä. Perheiden käynnit ja ajankohtaiset asiat kirjataan aina sosiaali- ja terveystietojen kirjausjärjestelmään. Usein kirjaukset tehdään yhdessä ohjaajan ja asiakkaan kanssa yhteistyössä iltapäivän aikana ennen lähtöä.

6.2 Miten osallisuus näyttäytyy ryhmässä?

Haastatellut perheryhmän vanhemmat kertoivat olevansa ryhmään hyvin tyytyväisiä. He kokivat ryhmässä yhteenkuuluvuutta ja ryhmällä oli kysyttäessä heille hyvin suuri merkitys. Ryhmässä he saattoivat vaikeasta elämäntilanteestaan huolimatta kokea olevansa hyväksytyjä ihmisiä muiden joukossa. Yhteenkuuluvuus ja tasavertaisuus mahdollistaa vaikeistakin aiheista puhumisen. Ryhmän aikuisten tapaamista ja keskustelua eri aiheista pidettiin tärkeänä. Ryhmän jäsenet nostivat esiin myös ohjaajien merkityksen ryhmässä. He kertoivat pitävänsä tärkeänä sitä, että ohjaajat huomioivat kaikki ryhmäläiset tasapuolisesti ja ovat jäseniä yhteisössä. Ohjaajat ovat integroituneet osaksi ryhmää, jolloin heillä on mahdollisuus vaikuttamiseen perheissä yhtenä vertaisryhmän jäsenenä. Vertaisryhmä antaa työntekijälle siis uuden ulottuvuuden perheeseen, sikäli kun ryhmä edesauttaa luottamussuhteen kehittymistä perheenjäseniin. Vertaisryhmä ja sen tuoma tuki näkyy haastateltavien arjessa ryhmän jäsenten päivittäisenä keskinäisenä vuorovaikutuksena. He

ovat kokeneet saaneensa perheryhmästä itselleen konkreettista hyötyä; viikoittaisen ohjelmanumeron kodin ulkopuolella, ystäviä ja ruokaa.

Haastatteluihin osallistuneista ryhmäläisistä kolme neljästä kertoi, että sosiaalityöntekijä oli ehdottanut heille perheryhmään osallistumista. Yksi heistä kertoi, että ryhmään osallistuminen oli lisäksi nimetty yhdeksi perhetyön työskentelyn tavoitteeksi. Yhdessä tapauksessa ehdotus ryhmään osallistumisesta oli tullut perheohjaajalta. Sosiaalityöntekijällä on siis merkittävä rooli eri vertaisryhmiin ohjautumisessa. Yhdessä haastattelussa tuli ilmi, että asiakasta oli hänen kokemuksensa mukaan painostettu ryhmään kerton, että jos ryhmän tapaamisiin osallistuu, niin lastensuojelun asiakkuus mahdollisesti kestäisi lyhyemmän aikaa. Painostuksen vuoksi asiakkaan vastarinta ryhmään osallistumiseen oli entistä voimakkaampi, sillä hän koki lastensuojelun tuen perheelleen tarpeelliseksi, eikä hänen tavoitteenaan ollut asiakkuuden lyheneminen.

Yksi haastatelluista kertoi, että hänelle oli ehdotettu perhetyön vertaisryhmää jo aiemminkin, mutta hän oli silloin kieltäytynyt ryhmätoiminnasta. Perheen kokonaistilanne oli tuolloin sen kaltainen, että hän koki, että ryhmä olisi ollut heidän perheelleen enemmän rasite kuin hyödyksi. Hän kertoi myös saaneensa toiselta lastensuojelun taholta osittain virheellistä tietoa ryhmän toiminnasta ja sisällöistä, jonka takia ei kokenut ryhmää heitä hyödyttäväksi. Ryhmään osallistuttuaan hän oli muuttanut mielipidettään, ja piti nyt ryhmää perheelleen hyvin hyödyllisenä. Kaikki haastatellut perheryhmän vanhemmat kertoivat ryhmän tapaamisten olevan heille, ja erityisesti myös perheen lapsille, tärkeä viikoittainen ohjelmanumero, jota ei haluta jättää välistä.

6.3 Miten asiakkaat kokevat osallisuutensa ryhmässä?

Haastatellut kertoivat kokevansa itsensä osaksi yhteisöä ja heille on tärkeää, että ryhmän aikuisilla on keskenään hyvät välit. He kertoivat arvostavansa myös sitä, että lapsilla on ryhmässä ikäistään leikkiseuraa ja säännölliset tapaamiset ovat mahdollistaneet lasten kaverisuhteiden muodostumisen. Ryhmäläiset olivat haastattelujen aikaan käyneet ryhmän tapaamisissa neljästä kuukaudesta yli kahteen vuoteen. Ryhmään viimeisimmäksiin tulleet kertoivat päässeensä joukkoon helposti mukaan. He itse arvelivat tämän olevan sen

ansiota, että ryhmä on riittävän pieni ja ryhmän sisällä ole erilaisia kuppikuntia. Kaksi neljästä haastatellusta nosti esiin sen, että ryhmän koko ja pysyvyys vaikuttavat siellä viihtymiseen. Eräs haastatelluista totesi, että ryhmä ei kestäisi enää lisää jäseniä ja toisinaan ryhmässä on nykyisinkin ollut hänen kokemanaan liian rauhatonta. Isomman ryhmän nähtiin tuovan levottomuutta, joka osin on riippuvaista myös vanhempien mukana kulkevien lasten määrästä.

Yhteisöllisyys

Haastatellut vanhemmat korostivat vastauksissaan yhteenkuuluvuuden kokemuksen tärkeyttä ryhmässä. Haastatellut kertoivat kokevansa, että ovat tasa-vertaisia ja kuuluvansa ryhmään. Heille oli tärkeää pitää yllä ryhmän hyvää ja suvaitsevaa ilmapiiriä. Useimmat ryhmäläisistä kertoivat, että aluksi ryhmään oli ollut vaikea lähteä. Joku kertoi miettineensä, tuoko ryhmä viikkoon vain uuden veloitteen muiden menojen lisäksi. Osa oli tutustunut muihin alueen perhekerhoihin tai perhepuistoihin, mutta he kertoivat kokeneensa niissä itsensä ulkopuolisiksi. Eräs vanhempi kuvasi, että muissa kerhoissa käydessään on huomannut, että kerhoissa on kuppikuntia, joihin ei ole päässyt mukaan. Isoissa, avoimissa kerhoissa myös ihmisten vaihtuvuutta pidettiin kynnyksenä tutustumiseen. Perheryhmässä he ovat kokeneet tasa-arvoisuutta ja kunnioitusta muilta ryhmäläisiltä sekä ohjaajilta. Perheryhmässä haastatellut kertoivat arvostavat myös ryhmän pysyvyyttä ja sen tuttua yhteisöä.

H3: Jotenki tuntuu et sopii just tohon ryhmään niinku. Et tietyst jokaisel on omat juttunsa vaikka, tai siis tuntuu sille et on niinku kaikki samaa vaikkei kaikil ookaan samat lähtökohdat.

Haastatellut pitivät tärkeänä samanlaista elämäntilannetta ja yhdessä haastattelussa tuli esiin lastensuojelun asiakkuus ryhmän jäseniä yhdistävänä tekijänä. Toisaalta yksi haastateltavista kertoi, että ei ole kokenut ulkopuolisuutta ryhmästä, vaikka perhe ei olekaan lastensuojelun asiakkaana.

H1: Meit yhdistää just tää lastensuojelun asiakkuus. Et kun joillekin kun menee ulkopuolella kertoo et on lastensuojelun asiakkuus niin ne kattoo hyvin ylimalkasest sillee et otetaaks sult laps pois?

H3: No se on ehkä ollu hyvä sillee huomata, että ei oo sellast hyljeksintää et teil ku ei oo tätä, niiku meil ei oo sitä lastensuojelun asiakkuutta, niiku ei oo sit sellast et sen takia ei oo tullu hyljeksintää siitä, et ”mitäs työ tääl sit teette”.

Ohjaajilta saatu tuki ryhmään osallistumiseen sekä mahdollisuus ohjaajien kanssa käytäviin keskusteluihin, koettiin tärkeiksi. Kaksi haastatelluista kertoi kokevansa myös ryhmän ohjaajat tasavertaisina jäseninä ryhmässä. Ohjaajien läsnäoloa ryhmässä pidettiin tärkeänä, mutta haastatteluissa sekä yhteisissä keskusteluissa korostui se, että ohjaajilta ei toivota tapaamisissa liian suurta roolia, vaan tasavertaisuutta muiden ryhmän jäsenten kanssa.

H3: Ei siel oikeen niinku, jotenkii, tai mie en ainakaa niiku ajattele, et noi on ohjaajii ja myö ollaa myö. Et mun mielest myö ollaa kaikki samaa porukkaa. Et ei oo sellast et työ ootte työ ja myö ollaa myö että olkaa työ siel.

Toimijuus

Ryhmään osallistuminen oli alkuun ollut useimmille haastatelluista hyvin vaikeaa. Oman perheohjaajan läsnäolo on useimmissa tapauksista madaltanut kynnystä ryhmään tutustumiseen. Tällöin ryhmässä oli ollut ainakin yksi tuttu henkilö vastassa, johon on voinut tarvittaessa tukeutua ja joka on ohjannut mukaan ryhmään. Myöhemmissä vaiheissa oman perheohjaajan läsnäololla ei kysyttäessä ollut enää merkitystä, sillä tutut ryhmän ohjaajat ja vertaiset tekivät ryhmään tulemisen helpoksi.

H2: No se oli varmaan se, kun perhetyöntekijät oli et ”me lähdetään sun kanssa”. Sit oli et no mennää nyt sit kattomaa et minkälain se on. Ja sit ku tuli lähettyy, ni sit huomaa et näähän onkii ihan mukavaa porukkaa.

Vanhemmat kertoivat, että heille on tärkeää päästä välillä pois kotiympäristöstä ja ryhmän tapaamiset tuovat vaihtelua arkeen. Ryhmän kokoontumiset ovat antaneet syyn lähteä kotoa sekä mahdollisuuden keskustella aikuisten kesken lapsiperhearkea koskevista haasteista tai muuten vain ajankohtaisista puheenaiheista. Eräs haastatelluista kertoi, että on ryhmän mukana rohkaistunut käymään paikoissa tai tapahtumissa, jonne ei yksin ole aiemmin lähtenyt.

Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi uimaranta ja Tykkimäen huvipuisto. Vertais-
tuki toimii myös ryhmän tapaamisten ulkopuolella, sillä ryhmäläiset ovat ohjaa-
jien kannustamina tavanneet toisiaan myös muuten vapaa-ajalla toistensa ko-
deissa ja leikkipuistoissa. He ovat myös kokeneet voimaantumista, mutta eivät
aina osanneet erotella, että mikä on vertaisryhmän tai mikä perhetyön seu-
rausta.

*H1: Ei ku mä lähinnä oon kasvanu ihmisenä sillee, et mä oon saanu enem-
män just sitä voimaa ja voin sanoa asioit. Ennen mä oon ollu vähä sellain jä-
nishousu ja en oo ehkä sanonu niit asioit sillee niiku ois pitäny. Mut nyt tää ta-
vallaan tää lastensuojelun asiakkuus on kasvattanu mua sanomaan et ”nyt, ei
kiitos”.*

Haastatteluissa keskusteltiin siitä, miten merkityksellisinä osallistujat pitävät
sitä, että saavat itse suunnitella perheryhmän toimintaa yhdessä ohjaajien
kanssa ja ovatko he osallistuneet suunnitteluun. Ryhmän jäsenet kertoivat
ryhmän ilmapiiri olevan sellainen, että siellä jokainen saattoi kertoa omia mieli-
piteitään ja osallistua yhteiseen keskusteluun. Kaikki haastatellut kertoivat,
että on mukavaa, että heidän mielipidettään kysytään ja toimintaa mietitään
yhdessä, mutta yhdellekään haastatelluista tämä ei ollut kovinkaan merkityk-
sellistä. He kertoivat, että myös se on mukavaa, kun pääsee pois kotoa, jossa
heillä usein on päävastuu arjen pyörittämisestä. Sen, että saa kerran viikossa
irtioton kodin rutiineista ilman päätösvastuuta, koettiin tuovan enemmän lisäar-
voa.

Kysyttäessä vanhemmista yksikään ei osannut nimetä sitä, miten ryhmä tukee
perhetyön tavoitteiden toteutumista. Kysymys perheelle asetetuista perhetyön
tavoitteista tuntui ylipäättään vaikealta, eikä perhetyön tavoitteita kysyttäessä
muistettu. Vanhemmat kertoivat, etteivät ole kokeneet tuoneensa ryhmän ta-
paamisista mitään käytännön toimintamalleja kotiin.

Hyvinvointi

Ryhmässä jaettu vertaistuen ja sieltä saatujen uusien ihmissuhteiden voidaan
ajatella lisäävän yksilön hyvinvointia. Useimmat haastatelluista kertoivat koke-
neensa yksinäisyyttä eri syistä. Lastensuojelun asiakkuus koettiin erottavana

tekijänä muusta lähipiiristä, mutta ryhmässä on voinut kokea itsensä hyväksytyksi ilman häpeän tunnetta. Ryhmän kerrottiin antaneen ystävyysuhteita ja siten uutta tukiverkostoa koko perheelle. Luotettavat ihmissuhteet ovat mahdollistaneet vertaistuen jakamisen ja saamisen.

H1: No se auttaa sillä tavalla, et saa sitä vertaistukee. Ja sit saa olla päivän muitten kanssa, ku ite on vähä yksinään muutenkii täs elämäs. Ku ei oo sit kaveripiiri.

Vertaistuki toimii myös lohtuna omissa vaikeissa hetkissä. Kun muistaa että toisissa perheissä on samoja haasteita kuin itsellä, on omat arjen vastoinkäymisetkin helpompi kestää. Ryhmän jäsenet ovat perustaneet oman ryhmän Facebookiin, joka toimii ryhmän jäsenten kertoman mukaan heidän päivittäisenä kommunikaatiovälineenään. Haastatellut kertoivat kutsuvansa siihen mukaan kaikki perheryhmässä käyvät vertaiset. Ryhmäläiset kuvasivat, että keskusteluryhmässä vaihdetaan kuulumisia päivittäin ja annetaan tukea ja neuvoja perhearkeen liittyvissä kysymyksissä ja haasteissa. Perheryhmän ohjaajat eivät ole mukana keskusteluryhmässä.

H4: Et se tukee jo pelkkä ajatus niiku sillee, et on joku mihin voi laittaa viestii. Ku meillä kellää ei oo mitään ruusuilla tanssimist tää. Et voi muistaa sit et, ainii, onhan siel muitakii ketkä on samas tilantees.

Useimmat vanhemmista nostivat ryhmän hyödyistä esille myös lasten väliset suhteet. Lapset saavat ryhmässä leikkiä toisten lasten kanssa ja oppia kaveritaitoja muidenkin kuin omien sisarusten kanssa. Vanhemmat pitivät tärkeänä sitä, että myös lapsilla on ryhmässä toisistaan seuraa. Heidän kokemuksensa mukaan ryhmä mahdollistaa lapsille saman ikäistä leikkiseuraa, sillä vanhempien mahdollisuudet tai kyky järjestää leikkikavereiden tapaamisia voivat olla rajalliset. Sen lisäksi että lapset oppivat toisiltaan ja saavat heistä seuraa, kertoi yksi haastatelluista ottavansa oppia oman lapsen kanssa toimimiseen muilta vanhemmilta.

H3: Lapsi on rohkaistunut tosi paljon. Kun ei silleen oo ollu.... Tai on silleen ollu tekemisis mun sukulaisen lasten kans ja silleen, mut nekin kun asuu muualla ni näkee harvemmin. Ni lapsi ei oo silleen ennen tota (ryhmää) tottunut muihin lapsiin. Että on niinku rohkaistunut. Ja sit itte oon saanu kavereit.

6.4 Miten asiakkaan osallisuus otetaan huomioon vertaisryhmän toimintaa suunniteltaessa?

Ryhmän ohjaajat vastaavat ryhmän toiminnasta. He toimivat ryhmän koolle kutsujina, auttavat ryhmää muotoutumisessa sekä he toimivat ohjelman suunnittelijoina yhdessä asiakkaiden kanssa. Vertaisryhmän toiminnan runkona on perhetyön suunnitelmissa nousseet tavoitteet. Näitä tavoitteita, kuten vuorovaikutuksen tukeminen ja arjen rytmittäminen, ohjaajat pyrkivät tukemaan mallintamalla ja keskusteluissa. (Nyholm 2019.) Ohjaajat myös mahdollistavat äitien keskinäisen toiminnan ja keskustelut hoitamalla lapsia aktiviteettien ajan. Ryhmäläisillä on ryhmän kokoontumisen aikana aina mahdollisuus myös kahdenkeskisiin keskusteluihin yhdessä perheohjaajan kanssa. (Kaskentaus 2019.) Ryhmän ohjaajille kuuluu myös toiminnan havainnointi ja ohjaaminen. Ryhmän ohjaajat kertoivat ryhmän tiivistyneen yhteen erityisesti viime toimintakauden aikana. Heidän mukaansa viime talven aikana ryhmän toimintaan on tullut uutena ilmiönä ryhmäläisten tiivis yhteydenpito myös tapaamisten välillä. Toisinaan myös ryhmän tapaamisissa, jotkut vanhemmista saattavat vetäytyä juttelemaan toisaalle kahden kesken. Perheohjaajat kertoivat pohtineensa, onko tästä ryhmän toiminnalle haittaa, mutta toistaiseksi sellaista ei ole ilmennyt. Tarvittaessa he kertoivat puuttuvansa ryhmän jäsenten väliseen vuorovaikutukseen, jotta sinne ei muodostuisi ei toivottuja kuppikuntia.

Ryhmän toiminnan suunnittelu

Ryhmän ohjaajat kertoivat, että ryhmän toimintaa suunnitellaan toimintakausi, eli syksy- ja kevätkausi kerrallaan. Ennen suunnitelman laatimista he perehtyivät kunkin ryhmän asiakasperheen yksilöllisiin perhetyön tavoitteisiin keskustellen perheen omien perheohjaajien kanssa. Toimintaa on pyritty suunnittelemaan siten, että ryhmämuotoinen työskentely tukisi tavoitteiden saavuttamista ja ryhmään ohjautuisivat ne perheet, joilla on ryhmän työskentelyn tavoitteita

vastaavia haasteita. Ryhmän ohjaajat kertoivat ottaneensa toimintaa suunnitellessaan ryhmäläiset mukaan suunnittelutyöhön. Ryhmän jäseniltä on kysytty heidän perheidensä arjessa ohjausta kaipaavista aihealueista, jolloin ryhmän tarjoama tuki vastaisi heidän toiveitaan. Tämän pohjalta ohjaajat ovat muodostaneet toimintasuunnitelman, joka on asetettu kaikkien ryhmäläisten näkyville asiakastiloihin.

Ryhmän kestäväenä teemana ja tavoitteena on vuorovaikutuksen tukeminen ja sillä pyritään tukemaan niin aikuisten kuin lastenkin osallisuutta. Ryhmän ohjaaja Kaskentaus (2019) toteaa:

Mä ajattelen et se vuorovaikutuksen tukeminen ja lapsen osallisuuden vahvistaminen on sama asia. Yhdessä tekeminen on osallisuuden tukemista näin pienten lasten osalta. Se ei oo niin selkeää ja näkyvää, mut se yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen on sitä et tulee nähdäksi ja kuulluksi vanhemmalle.

Kaskentausta (2019) mukaan ohjaajat ovat kiinnittäneet ryhmäytymiseen erityistä huomiota toimintakauden alussa ja silloin, kun ryhmään on saapunut uusi jäsen. Uusia jäseniä voi tulla mukaan toimintakauden aikana, mutta asiakasperheiden määrä pyritään pitämään riittävän pienenä, jotta kaikki osalliset pystyttäisiin huomioimaan tapaamisten aikana. Ohjaajien rooli yhteisön ylläpitäjinä on pienentynyt ryhmän toiminnan jatkuessa pidempään. Ryhmäläiset ovat keskenään sopineet ryhmän toimintaa määrittelevistä pelisäännöistä ja ryhmäläiset ovat ottaneet asiakseen kertoa nämä uusille jäsenille. Kaskentaus kuvaa perheryhmää hyvin yhteen hitsautuneeksi. Hän kertoo, että ryhmän vanhemmat ovat itse luontaisesti ottaneet roolin uusien jäsenien saamiseksi osaksi ryhmää.

Ohjaajat antavat ryhmän jäsenille itselleen mahdollisuuden ottaa roolin erilaisen ryhmään kuuluvien rutiinien suorittamisessa, ilman että he jakaisivat tehtäviä jäsenille. Tästä esimerkkinä Nyholm (2019) kertoi, että kun ryhmässä joka viikko valmistetaan yhteinen ateria koko seurueelle, niin perheohjaajat eivät nimeä tehtäviä kenellekään, vaan vastuu ruoan valmistumisesta on ryhmän jäsenillä. Vastuun siirtämisellä ryhmän jäsenille ohjaajat pyrkivät tukemaan jäsenten toimijuutta.

Ohjaajien näkemyksen mukaan asiakasperheet hyötyvät ryhmään rakennetusta toistuvasta arjen mallista, joka monissa perheryhmän perheistä on hukassa. Ryhmässä pyritään myös mallintamaan ja kehittämään aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta yhteisten leikkien ja aktiviteettien kautta. Ohjaajien tavoitteena on kehittää vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta perheissä, joissa lapset eivät aina tule kohdatuiksi ja kuulluiksi. Haastatteluissa ryhmän ohjaajat pohtivat, että perheryhmän tapaamisissa keskusteluihin nostetut aiheet tai käytännön ohjeet eivät välttämättä aina siirry suoraan koteihin. He kuitenkin totesivat, että aiheisiin on helppoa palata kotikäyntien yhteydessä, kun niitä on ryhmässä jo aiemmin käsitelty. Ryhmässä jaettu huoli voi myös pienentyä, kun voi huomata toisissa perheissä olevan samankaltaisia haasteita. Arvokkaimmaksi asiaksi ryhmätoiminnassa ohjaajat nostivat sen, että ryhmässä jokainen osallistuja saa kokemuksen siitä, että on hyväksytty ja arvokas ihminen.

*”Ryhmässä toteutuu kaiken kaikkiaan sellainen toisen arvokas kohtaaminen, joka mahdollistaa sen osallisuuden kokemisen vahvistumisen, mutta myös kokemuksen siitä, et saa itse olla vaikuttamassa omaan perhetyön prosessiin. Asiakkaille tulee näkyvämmäksi se, että se muutos on heidän omissa käsissä. Monia näistä perheistä leimaa yksin jääminen, joka johtuu just lastensuojelun asiakkuudesta. Ryhmätoiminnalla voidaan sit ehkä hälventää niitä negatiivisia kokemuksia, jolloin maaperä on hedelmällisempi sille työskentelylle.” (Kaske-
taus 2019.)*

Ohjaajat kokevat ryhmän yhteishengen mahdollistavan sen, että jokainen osallistuja voi kokea itsensä ryhmään tervetulleeksi. Ryhmäläiset pitävät yhteyttä toisiinsa myös perheryhmän tapaamisten ulkopuolella; heillä on yhteinen keskusteluryhmä ja toiset heistä myös tapaavat toisiaan kodeissaan ja leikkipuistoissa. Ohjaajat kertovat, että tähän ryhmäläisiä on kannustettu ohjaajien toimesta, sillä ohjaajat ovat tietoisia siitä, että monilla ryhmän jäsenistä ei ole ystäviä ryhmän ulkopuolelta ja heidän tukiverkostonsa voi olla olematon. Ryhmästä asiakkaat voivat saada yhteisön, jossa he eivät joudu kokemaan ulkopuolisuutta lastensuojelun asiakkuuden vuoksi.

6.5 Miten ryhmän toimintaa voisi kehittää asiakasnäkökulma huomioiden?

Yksilöhaastatteluissa ryhmän jäseniltä kysyttiin näkemyksiä siitä, miten ryhmän toimintaa voisi kehittää edelleen. Pääosin ryhmäläiset olivat ryhmään sekä sen ohjaajiin erittäin tyytyväisiä. Suurin osa keskusteluissa nousseista kehityskohteista perustuu yksittäisiin kommentteihin.

Seuraavia kehitysehdotuksia nousi esiin:

- Ryhmälle yhteinen kommunikaatiokanava (puhelinnumero tai Facebook-ryhmä), jonne voi ilmoittaa poissaolostaan sairastapauksissa
- Mahdollisuus aikuisten väliseen, teemaan pohjautuvaan, ohjattuun keskusteluun
- Toistuva aamun avaus, jossa kerrotaan viikon kuulumiset ja jossa tehdään päivän työnjako
- Lapsille vaihtuvia aktiviteetteja, kuten muskaria
- Perheryhmälle yhteiset pelisäännöt

Ideapaja

Lähes kaikki ryhmäläiset kertoivat haastatteluissa, että ryhmään lähteminen oli ollut aluksi vaikeaa. Keskustelin aiheesta tehostetun perhetyön palvelusmiiehen Kaisa Herttelin kanssa ja tähän huomioon pohjautuen järjestin ryhmälle ideapajan. Ideapajan tavoitteena oli kerätä tietoa siitä, mikä ryhmäläisille itselle ja lapsille on vertaisryhmässä tärkeää, ja mikä voisi madaltaa uusien asiakkaiden ryhmään osallistumisen kynnyksiä. Ideapajan aluksi tehtiin kaksi harjoitetta kuvakorttien avulla, tavoitteena keskustelun avaaminen ja ryhmäytyminen. Sen jälkeen käytiin keskustelua ryhmätoiminnan kehittämistä ryhmänä sekä kerättiin nimettömänä vastauksia paperilomakkeille. Ideapaja järjestettiin perheryhmän tapaamisessa ja siihen osallistui neljä vanhempaa, joista yksi ei ollut osallistunut yksilöhaastatteluun.

Kolme sinulle tärkeintä asiaa ryhmässä?

- aikuisten kanssa juttelu
- yhdessä tekeminen
- vertaistuki
- irtiotto omasta arjesta
- seura
- ruoka
- mahdollisuus tehdä ”mitä haluaa”
- tekemistä päivään

- aikuisia, joille jutella
- keskustelut

Lapsellesi tärkeimmät asiat ryhmässä?

- rohkaistuminen
- lasten seura
- uuden oppiminen
- kaverit
- erilaisia pelejä/leikkejä kuin kotona
- leikkiminen toisten lasten kanssa

Mitä kertoisit perhetyön vertaisryhmästä sellaiselle henkilölle, joka vielä harkitsee ryhmään osallistumista?

- Täällä saa vertaistukea
- Täällä on hyvä ilmapiiri
- Mukaan vaan, pieni ryhmä jossa porukka pysyy suht samana
- Saa lähteä (pois) jos haluaa
- Toisinaan vähän hulinaa ja vilskettä
- Ei tuomita
- Helppo olla

Jos ideapajassa kerätyistä kirjallisista palautteista ja ideapajan aikana käydyistä keskusteluista kerää tiivistelmän toiveista ryhmän jatkon suhteen, niin ryhmäläisten toiveena on, että ryhmän toiminta suunnitellaan lapsilähtöisesti, mutta myös aikuiset huomioiden. Ryhmän toiminnan suunnitteluun on hyvä ottaa ryhmäläiset mukaan, mutta päävastuu suunnittelusta on hyvä olla ryhmän ohjaajilla. Ohjaajilta toivottiin, että he pystyisivät jatkossakin ottamaan ryhmän jäsenet tasapuolisesti huomioon, eli olisi hyvä, jos ryhmän koko ei kasvaisi paljoa nykyistä suuremmaksi. Sopivaksi määräksi arvioitiin 5 – 7 perhettä. Ohjaajilta toivottiin myös aikuisten yhteisten keskustelutuokioiden järjestämistä tai mahdollistamista ottamalla vastuu lastenhoidosta. Ryhmäläiset totesivat, että yhteiset pelisäännöt olisi hyvä käydä läpi aina uuden jäsenen saapuessa ryhmään, jotta kaikilla ryhmässä olisi helpompi olla ja toimia. Säännöt olisi hyvä olla myös kirjoitettuna jossakin esillä.

Toisinaan joillekin vanhemmista ryhmän mahdollistama pieni lepo hetki arjen rutiineista, on päivän tärkein sisältö. Ryhmän toiminnassa arvostetaan siis sieltä saatavaa lastenhoitoapua, lepoa ja mahdollisuutta ruokailuun. Vastauksissa nousi myös esiin, että osalle vanhemmista osallistuminen perheryhmään

mahdollistaa viikoittaisen oman hetken, kun he pääsevät saunomaan ja juttelemaan muiden ryhmän aikuisten kanssa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Osallisuuden osatekijöinä Raivion ja Karjalaisen (2013) osallisuuden kolmion mukaan ovat mm. toimijuus, kuuluminen yhteisöön sekä riittävä hyvinvointi ja turvallisuus (kuva 1). Ryhmän tavoitteena on ryhmän jäsenten toimijuuden tukeminen aktivoimalla perheen vanhempia lähtemään liikkeelle kodeista sekä antamalla heille erilaisia työkaluja perhearjen tueksi. Ryhmämuotoisessa työkentelyssä yksilöillä on mahdollisuus kokea osallisuutta vertaisryhmän jäsenenä. Ryhmän ohjaajien roolina on, perheohjaajan roolin lisäksi, tukea ryhmäytymistä ja yhteisön muodostumista. Käytännössä ryhmässä koettu osallisuus näyttäytyy siinä, miten ihmiset viihtyvät ryhmässä ja miten ryhmä lisää henkilöiden hyvinvointia.

Ryhmäläiset kokevat ryhmän tuovan arkeen helpotusta monin tavoin. Suurimpana ryhmän ja sen yhteisön tuoma sosiaalinen tuki. Osallisuus perheryhmässä näyttäytyy siinä, miten asiakkaat kokevat itsensä osaksi ryhmää ja kokevat keskinäistä arvostusta sekä luottamusta sen sisällä. Ryhmässä koettu yhteisöllisyys tukee yksilöiden osallisuutta lisäämällä heidän toimijuuttaan arjessa. Yhteisöllisyys tukee myös yksilöiden hyvinvointia. Johtopäätökset olen tyypitellyt aineistosta nousseiden löydösten perusteella osallisuutta tukeviin ja ehkäiseviin tekijöihin.

7.1 Osallisuutta tukevat tekijät

Ryhmän jäsenten osallisuus todentuu siinä, miten he kokevat kuuluvansa ryhmän yhteisöön sen tasavertaisina jäseninä. Ryhmän tavoitteena on tukea perheen vanhempien toimijuutta tukemalla heidän vanhemmuuttaan vertaistuen ja ryhmässä jaetun käytännön ohjauksen kautta. Haastatteluissa keskeiseksi ryhmää yhteen liimaavaksi tekijäksi nostettiin ennen kaikkea ryhmässä koettu yhteisöllisyys. Perheryhmästä on muodostunut yksi yhtenäinen yhteisö, jossa ohjaajien rooli toiminnan ylläpitäjänä on pienentynyt ryhmän itseohjautuvuuden kasvaessa. Ryhmän jäsenet näkivät ohjaajat osana vertaisryhmän muodostamaa yhteisöä.

7.1.1 Yhteisö

Ryhmän jäsenille joukkoon kuulumisen ja saman haastavan elämäntilanteen jakaminen toisten vertaisten kanssa, on ryhmätoiminnassa merkityksellistä. Vertaisryhmässä vaikeaan elämäntilanteeseen ja perhe-elämän haasteisiin voi hakea tukea muilta samassa tilanteessa olevilta perheiltä. Ryhmän mahdollistaa sen ohjaajille pääsyn mukaan keskusteluihin, kokevathan ryhmäläiset heidät osaksi yhteisöä. Ryhmässä ammatilliseen tukeen yhdistyy vertaisten tarjoama tuki, jota työntekijä ei yksin pysty tarjoamaan. Vertaisten joukossa asiakkaat, aikuiset sekä lapset, voivat kokea yhteenkuuluvuutta ja tulla hyväksytyiksi omana itsenään. Sen lisäksi että perheiden aikuiset saavat kokea itsensä hyväksytyiksi muiden aikuisten keskuudessa, myös lapset saavat kuulua perhettään isompaan yhteisöön ja tulla siinä nähdyiksi ja kuulluiksi. Perheryhmän vanhempien osallisuus mahdollistaa osaltaan myös perheiden lasten osallisuuden yhteisössä. Vanhemmilta tullut huomio oli se, että kun lapset viihtyvät tapaamisissa, silloin myös aikuiset viihtyvät yhdessä.

Myös ryhmätapaamisten ulkopuolisen keskusteluryhmän tärkeys nousi haastatteluissa esille. Haastatteluissa ja havainnoiden jäi vaikutelma, että ryhmän jäsenet eivät puhu arimmista aiheista ryhmän tapaamisissa koko yhteisölle. Ryhmän kautta sen jäsenet ovat kuitenkin luoneet luotettavia ihmissuhteita, joiden kanssa he pitävät vapaa-aikanakin yhteyttä. Useimmissa haastatteluissa nousi esiin se, että ryhmäläiset pitävät ryhmässä syntyneitä suhteita ystävyyssuhteina. Yhteisön tuki ulottuu siis myös tapaamisten ulkopuolelle. Ryhmän jäsenet eivät osanneet nimetä käytäntöjä tai asioita mitä he olisivat tuoneet ryhmästä kotiin. Samaan aikaan haastatellut kertoivat keskustelevänsä päivittäin ryhmän aikuisten kanssa Facebook-keskusteluryhmässään perhe-elämän haasteista, kuten esimerkiksi uhmaikäisen lapsen kohtaamisesta ja siihen hyviksi koetuista toimintamalleista. Ryhmän tuoman käytännön tuen ja ohjauksen on ehkä siis vaikeaa huomata tulevan ryhmästä, koska ryhmästä on muodostunut kiinteä osa haastateltujen ryhmän jäsenten läheisverkostoa, eikä vertaistukea aina jaeta tapaamisissa, vaan keskusteluissa ryhmätapaamisten ulkopuolella.

7.1.2 Toimijuus

Ryhmätoiminta on mahdollistanut perheille osallistumisen lapsiperheille suunnattuun yhteisölliseen toimintaan, joka ei aiemmin kuulunut heidän arkeensa. Ryhmätapaamiset ovat aktivoineet vanhempia toimimaan myös ryhmätapaamisten ulkopuolella. Haastatelluista vanhemmista kaksi korosti ryhmän tuoma tukea lasten kasvuun ja kehitykseen, kun kahdelle merkityksellisintä oli itselle saatu tuki, eli aikuisten keskusteluseura ja irtiotto kotiarjesta. Ryhmä oli osalle haastatelluista ainoa viikoittainen säännöllinen ohjelmanumero, jonka vuoksi he lähtevät kotoa muuten kuin perheen pakollisten rutiinien, kuten kauppakäyntien, vuoksi. Vaikka ryhmään osallistuminen oli ollut aluksi vaikeaa, on yhteisö tehnyt osallistumisen helpommaksi. Ryhmän tapaamisissa he ovat osallistuneet ryhmän toiminnan suunnitteluun, eli ovat tehneet koko ryhmää koskevia päätöksiä ja suunnitelmia ohjaajien kannustamina. Ohjaajat ovat tyytyväisiä siihen, miten ovat saaneet ryhmän jäsenet mukaan suunnittelutyöhön ja siten rohkaistua heitä ilmaisemaan mielipiteitään ryhmän toiminnasta. Ryhmän ohjaajat ja toiset jäsenet ovat aktivoineet heitä tekemään suunnitelmia ja tapaamaan ryhmän jäseniä myös ryhmätapaamisten ulkopuolella.

7.2 Osallisuutta uhkaavat tekijät

Osallisuuden kokemusta uhkaavana tekijänä pidettiin ryhmäläisten kokemana ryhmän liian suurta kokoa. Iso ryhmä aiheuttaa erilaisia haasteita ryhmän toiminnalle. Ryhmän sisällä muodostuneet ystävyysuhteet voivat osaltaan aiheuttaa ulkopuolisuuden tunnetta muissa ryhmän jäsenissä, ja siten uhata ryhmään kuulumisen tunnetta ja osallisuuden kokemusta. Uhkaksi voidaan nostaa myös haasteet ryhmään ohjautumisessa.

7.2.1 Vetäytyminen

Ryhmän jäsenten keskinäinen luottamus on keskeistä jaetulle vertaistuelle. Jotta luottamus voidaan rakentaa ja säilyttää, on ryhmässä oltava ilmapiiri, jossa jokainen voi kertoa omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan luottamuksen ilmapiirissä ja kokea olevansa tervetullut juuri sellaisena kuin on. Perheryhmä on suljettu ryhmä, jossa kuitenkin on ollut jonkin verran vaihtuvuutta

sen myötä, kun perhetyön asiakasperheet vaihtuvat. Uuden perheen tullessa ryhmään, se vaikuttaa aina väistämättä ryhmädynamiikkaan, tuleehan ryhmään vähintään kaksi uutta jäsentä; aikuinen ja lapsi. Ryhmässä toimimista helpottaa selkeät ohjeet, joiden puitteissa toimitaan. Tärkeää on myös kiinnittää erityistä huomiota ryhmäytymiseen ryhmän toiminnan alkaessa ja jäsenten vaihtuessa.

Haastatelluista osa kertoi ison ryhmän tuovan rauhattomuutta, joka osaltaan aiheutti pohdiskelua ryhmään osallistumisesta jatkossa. Ryhmäkoon kasvaessa suureksi, voi joku helpommin kokea itsensä ulkopuoliseksi ryhmässä ja myös ohjaajilla on vaikeampaa huomioida kaikkia ryhmän jäseniä tasapuolisesti. Isossa, toistuvasti kokoontuvassa ryhmässä alkaa myös helposti muodostua kuppikuntia, joka ei vastaa vertaisryhmän toimintaperiaatetta. Perheryhmässä on alkanut muodostua tiiviimpiä suhteita joidenkin jäsenten välillä, joten ryhmän ohjaajien tulee olla tarkkana sen suhteen, miten suhteet vaikuttavat ryhmädynamiikkaan. Uusien jäsenten ottamista ryhmään tulee siis aina harkita ja valmistella huolella. Hyvän ilmapiirin rakentaminen ja ylläpito on keskeinen tehtävä ryhmän ohjaajille, sillä heidän tulee pitää huoli siitä, ettei kukaan koe ryhmässä ulkopuolisuutta tai vieraantumista.

7.2.2 Objektius

Tehostetun perhetyön asiakas ei voi itse hakeutua ryhmään, koska ryhmät ovat luonteeltaan suljettuja. Perheryhmään ohjautuminen perustuu työntekijöiden, sosiaalityöntekijän tai perheohjaajan, suositukseen. Tutkimuksessa ilmeni, että on tärkeää, että palveluun ohjaavalla taholla on tärkeää olla ajantasoinen ja oikeaa tietoa ryhmän toiminnan sisällöstä, jotta se osattaisiin kohdentaa oikea-aikaisesti ja markkinoida oikein. On tärkeää välittää oikeaa tietoa ryhmän toiminnasta, jotta käytännön työskentely vastaisi asiakkaan odotuksia. Ryhmään osallistumiseen ei kuitenkaan voi asettaa liikaa painetta, sillä pahimmillaan se aiheuttaa asiakkaassa vastareaktion. Vertaistuki perustuu aina omaehtoisuuteen. Vaikka työntekijä siis näkisikin, että vertaistuki ja ryhmätaapaamiset voisivat hyödyttää asiakasta, ei ryhmästä silti ole tälle hyötyä, jos eivät hänen omat voimavaransa riitä vertaisuuden edellyttämään vastavuoroisuuteen tai ryhmään osallistumiseen ei löydy omaa motivaatiota. Ryhmään

painostaminen voi aiheuttaa henkilölle kokemuksen, ettei hänen itsemääräämisoikeuttaan kunnioiteta ja hän on prosessissa objektina aktiivisen toimijuuden sijaan.

7.3 Kehitysehdotukset

Ryhmän jäsenet kertoivat omat tarpeensa heidän ryhmänsä toiminnan kehittämiseksi. Kerätyn tutkimusaineiston pohjalta olen nostanut omia kehitysehdotuksia, joilla Kouvolan tehostetun perhetyön vertaisryhmien toimintaa voitaisiin kehittää entisestään asiakkaiden tarpeita vastaavaksi.

Moniammatillinen työskentely

Perhetyön ennaltaehkäisevässä työskentelyssä ryhmät on todettu tehokkaaksi työskentelymuodoksi. Tästä esimerkkinä neuvolan perhevalmennus. Siinä eri ammattiryhmät, kuten neuvolan terveydenhoitaja yhdessä perhetyöntekijän tai kättilön kanssa tekevät moniammatillista yhteistyötä. (Järvinen ym. 2012, 213) Uskon että samankaltainen moniammatillinen työskentelytapa hyödyttää myös lastensuojelun perhetyön asiakkaita sekä ohjaajia. Perheryhmässä vieraili viime kaudella kodinhoidollista opetusta antanut Martta, joka opetti perheitä ruoan valmistamisessa, siivoamisessa sekä taloudellisessa ajattelussa. Ryhmään voitaisi kutsua ohjaajan työpariksi aktiivisemmin myös muita asiantuntijoita, kuten varhaiseen vuorovaikutukseen tai lasten kehityksellisiin haasteisiin erikoistuneita asiantuntijoita. Tämä mahdollistaisi sen, että asiantuntijan opetus saavuttaisi kerralla useita asiakkaita ja samalla ryhmän ohjaajat. Ohjaajat voisivat toistaa opetusta ryhmässä ja siten tukea asiakkaita harjoitteissa eteenpäin. Tämä tukisi myös ohjaajien ammattitaidon kehittymistä.

Jos vertaisryhmien osuutta tehostetussa perhetyössä voisi vapaasti hahmotella, niin toivoisin, että vertaisryhmät olisivat aina kiinteä kokonaisuus osana perhetyötä. Erilaisia vertaisryhmiä olisi tarjolla siten, että jokaisella perhetyön asiakkuuteen tulevalla perheellä, olisi mahdollisuus löytää vertaisten tukea omassa tilanteessaan. Osallistuminen ryhmään tulisi tapahtua mahdollisimman matalan kynnyksen kautta. Tällaisia ryhmiä voisi olla nykyisten perhe-, liikunta- ja äitiryhmän lisäksi esimerkiksi nuorten ryhmä, päihdevanhempien ryhmä tai ryhmä erityislasten vanhemmille. Resurssit ja osaaminen tulisi olla asiakkaiden tarpeiden tasolla. Erityisesti näihin erilaisiin haastaviin teemoihin

liittyen eri asiantuntijoiden hyödyntäminen työparina olisi työskentelyssä kustannustehokasta ja uskoakseni myös kaikkia osapuolia hyödyttävää. Toimintaa voitaisiin suunnitella laajemmin myös Kymsoten eri palveluyksiköiden tai muidenkin palveluntarjoajien välillä. Perheille voitaisiin siten aina työskentelyn aluksi, tai mahdollisen kriisivaiheen jälkeen, tarjota vertaisryhmä yhdessä asiantuntijatuen kanssa, osana perhetyön palveluita. Tämä vastaisi myös sosi- ja terveysministeriön tavoitetta eri ammattilaisten yhteistyön kehittämiseksi, jossa Kananojan ja Ruuskasen (2019, 17) selvityksen mukaan valtakunnallisestikin on parannettavaa.

Ryhmän tavoitteiden toistaminen

Perheryhmän toiminta perustuu perhetyölle asetettuihin tavoitteisiin. Tutkimusaineistosta nousi esiin, että perheryhmän vanhemmilla ei kuitenkaan oikein ollut käsitystä siitä, mitä tavoitteita ryhmän toiminta palvelee ja miten ne linkittyvät kunkin perheen tilanteeseen. Perhetyön tavoitteiden mukaisia teemoja voisi toistaa jokaisessa ryhmän tapaamisessa keskustellen, mutta muutenkin kaikissa perhetyön kohtaamisissa. Tämä voisi tukea perhetyön tavoitteiden saavuttamista ja lisätä asiakkaiden kokemusta siitä, että he työskentelevät perheen lastensuojelullisten haasteiden korjaamiseksi. Tämä tukisi siis osallisuutta asiakasprosessissa.

Yhteisöllisyyden tukeminen

Tutkimustuloksissa ilmeni, miten keskeistä ryhmän keskinäinen luottamus ja ryhmässä koettu yhteisöllisyys on vertaistuen jakamisen kannalta. Jotta ryhmän pysyvyys ja luottamuksen rakentuminen voitaisiin varmistaa, ja eri kuppikuntien muodostuminen estää, voisi ryhmän toimintaa suunnitella lyhyemmäksi jaksoksi kerrallaan. Sama suljettu ryhmä voisi toimia esimerkiksi 3 - 6 kuukautta kerrallaan, eikä siihen toimintakauden aikana olisi mahdollista tulla uusia jäseniä. Näin ollen ohjaajilla olisi mahdollista kiinnittää huomiota ryhmän keskinäisen luottamuksen rakentamiseen, ottaen huomioon ryhmän luonnolliset kehitysvaiheet. Ryhmän toimintaa voitaisiin arvioida yhdessä ryhmäläisten kanssa toimintakauden päätteeksi ja päättää sitten arvion pohjalta ryhmän jatkosta.

Uusien viestintäkanavien etsiminen

Tutkimusta tehdessä yllätyksenä tuli se, miten aktiivisesti ryhmä piti yllä yhteyttä ryhmätapaamisten ulkopuolella. Yhteyttä pidettiin yllä pääasiassa sosiaalisen median kanavissa. Perheryhmän jäsenet ovat itse ottaneet some-kanavat käyttöön, joten se on osoitus siitä, että tällaiselle tuelle on tarvetta. Vaihtoehtoisten viestintäkanavien etsintä olisi perusteltua siitakin syystä, että monet lastensuojelun asiakasperheistä ovat hyvin vähävaraisia, eikä kaikilla perheillä ole aina puhelinyhteyttä, josta soittaa tai laittaa viestiä työntekijöille. Erilaiset sosiaalisen median tarjoamat applikaatiot mahdollistavat viestinnän ilmaiseksi muuten kuin puhelinyhteydellä, mutta toistaiseksi ne eivät ole käytössä viranomaistahojen kanssa. Tulevaisuuden selvityskohteena voisi olla, että millä keinoin ja mitä kanavia perhetyössä voitaisiin käyttää asiakasyhteistyön ja viestinnän kehittämiseksi.

8 POHDINTA

Olin opinnäytetyön aiheen saadessani opiskeluihin liittyvässä työharjoittelussa tehostetussa perhetyössä. Harjoittelu antoi minulle aivan uuden näkökulman lastensuojelutyöhön, sillä aiemmat työharjoitteluni sijoituivat lastensuojelulaitoksiin ja päiväkotiin. Näissä työskentely tapahtuu lapsilähtöisesti ja laitosympäristöissä. Tehostetussa perhetyössä näkökulmani on laajentunut valtavasti. Tehostetussa perhetyössä työskennellään asiakkaan omalla tontilla, heidän kodeissaan, ottaen huomioon koko perhe ja heidän verkostonsa. Kodeissa on mahdollista nähdä se todellisuus, jossa lastensuojelun asiakkaana olevat lapset elävät ja työskennellä yhdessä heidän läheistensä kanssa lasten turvallisen ja kehitystä tukevan kasvuympäristön varmistamiseksi.

Tehostetussa perhetyössä itselleni on tullut näkyväksi se, miten erilaisia voivat tilanteet kodeissa olla, mutta miten yksinäisiä perheet ovat haastavassa elämäntilanteessaan. Vaikka lastensuojelun asiakkuus ei enää ole niin pysyvä leima ihmisessä kuin vielä lähihistoriassa, on se silti tekijä, joka erottaa tehostetun perhetyön asiakasperheet useimmista muista lapsiperheistä. Leimautumisen pelossa lastensuojelun asiakkuus pyritään useimmiten kaikin keinoin salaamaan muulta ympäristöltä. Perheiden lasten kannalta se voi tarkoittaa sitä, etteivät he koskaan pääse muiden ikätovereidensa tapaan erilaisiin yhteis-

söllisiin kohtaamispaikkoihin perheidensä kanssa, näistä esimerkkeinä perhekahvilat tai leikkipuistot. Toivoisin, että kaikilla lapsilla lähtökohdistaan huolimatta olisi mahdollisuus kokea itsensä tärkeiksi ja osallisiksi eri yhteisöissä, niin perheyhteisössä kuin muissa heille merkityksellisissä ryhmissä. Opinnäytetyössäni tutkimuskohteena on perheen aikuiset, mutta juuri he ovat avaintekijöitä siinä, miten he tukevat lapsiaan osallisuuteen, pois syrjäytymisestä.

8.1 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Työharjoittelujakson jälkeen työllistyin tehostetun perhetyön yksikköön perheohjaajaksi ja opinnäytetyötä olen tehnyt työskentelyn ohessa. Työskentely on aiheuttanut erilaisia haasteita opinnäytetyön toteuttamiseen, josta raportin kirjoittamiseen käytettävissä olevan ajan rajallisuus ei ole ollut vähäisin. Minulla on kuitenkin ollut työni puolesta mahdollisuus käyttää aikaa opinnäytetyön aiheen pohdiskeluun ja kehitysehdotusten muodostamiseen. Voin itseni ja asiakasperheideni tarpeiden pohjalta pohtia, millaisia työkaluja kaipaisin perheiden kanssa työskentelyyn. Toisaalta iso haaste prosessissa on ollut aiheen läheisyys. Olen pyrkinyt pitämään mahdollisimman objektiivisen otteen aihealueeseen tutkimusta tehdessäni, mutta työn edetessä en ole voinut välttyä innostumasta vertaisryhmien mahdollisuuksista perhetyön työmenetelmänä. Kerätty tutkimusaineisto olisi kutsunut keräämään tietoa laajemminkin, mutta aiheen tiukka rajaus esti aiheen rönseylyn. Työ on edennyt sille asettamassani aikataulussa, vaikka työn aihepiiri on itsessään houkuttellut tutkimaan aihetta lisää. Etenkin vertaiskeskustelut, ja niiden hyödyntäminen perhetyössä olisivat kiinnostava aihe, jota haluaisin tutkia lisää. Opinnäytetyöni työyhteisön ohjaaja on haastanut minua ajattelemaan aihetta eri näkökannoilta silloin, kun olen itse alkanut urautua johonkin yhteen ajatusmalliin. Työtä ohjaava opettaja on muistutellut siitä, miten työtä tulee aina välillä yrittää tarkastella ulkopuolisen silmin. Vaikka olenkin työstänyt tutkimusta yksin, olen voinut tehdä ajatuksen- vaihtoa aihepiiristä työyhteisössäni.

8.2 Loppusanat

Opinnäytetyössäni haasteena oli osoittaa se, kuinka perheryhmäläiset kokevat osallisuutta, joka kuitenkin on aina yksilöllinen kokemus tai joskus vain hetkel-

linen tunne, johon vaikuttavat useat tekijät. Voin tutkijan ominaisuudessa ainoastaan todeta, miten ryhmän toiminta osallisuuden näkökulmasta ulkopuoliselle juuri tutkimusta tehtäessä näyttäytyi. Tutkimuksen myötä asiakkaiden kanssa tehty työskentely oli itsessään myös mahdollisuus tukea heidän osallisuuden kokemustaan sillä, että he tulevat kuunnelluiksi. Osallisuuden kehittymistä vahvistaisi myös se, jos toimintaa kehitetään edelleen heidän kokemus-asiiantuntijuuteensa pohjautuen. Toivon, että kerätty tieto vahvistaisi vertaisryhmien asemaa työmenetelmänä ja sitä alettaisiin rohkeasti käyttää ja kehittää kaikkialla Kymsoten lastensuojelun perhetyön piirissä.

Kouvolan tehostetun perhetyön perheryhmän jäsenten mielipide ryhmästä on nyt tullut kuulluksi. Heille oli tärkeää kertoa minulle sekä ryhmän toiminnasta vastaaville ohjaajille siitä, miten suuri merkitys perheryhmällä on heille. Viesti, jonka he antoivat ryhmästä eteenpäin toimitettavaksi, oli että he toivovat kaikilla lastensuojelun perhetyön asiakkailla olevan mahdollisuus vastaavanlaisen ryhmätoimintaan ja että he itsekin saisivat jatkaa mukana perheryhmässä.

H4: Mut olis tosi hirvee harmi jos toi loppuis. Et kyl siit jäis hirvee aukko. Et pitäis tosiaa miettii...

LÄHTEET

- Alatalo, M., Lappi, K. & Petrelius, P. 2017. Lapsikeskeinen suojeleminen ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä. THL. Työpaperi 21/2017. PDF-tiedosto. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 27.3.2019].
- Heino, T. 2013. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hotari, K.-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2016. Turvaverkko vai trampoliini, sosiaaliturvan mahdollisuudet. 10. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi – Perhetyön arkea. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita Oy.
- Kananoja, A. 2019. Lastensuojelun kehittämisen suunta ja suositukset. Luovutus- ja mediatilaisuus 15.2.2019. Sosiaali- ja terveysministeriö. PDF-tiedosto. Saatavissa: <https://valtioneuvosto.fi/documents/1271139/12247464/Selvityshenkil%C3%B6+Aulikki+Kananojan+esittelydiat+15.2.2019.pdf/41cb0fb1-c19f-cb0d-4a3b-52c73ca31c50/Selvityshenkil%C3%B6+Aulikki+Kananojan+esittelydiat+15.2.2019.pdf.pdf> [viitattu 14.8.2019].
- Kananoja, A. & Ruuskanen, K. 2019. Selvityshenkilöiden ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:4. PDF-tiedosto. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161379/Selvityshenkil%C3%B6n_edellytykset_lastensuojelun.pdf?sequence=4&isAllowed=y [viitattu 11.8.2019].
- Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön ohjeet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitat opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kaskentaus, M. 2019. Haastattelu 31.5.2019. Kouvola: Kymsote.

Kymsote. s.a. Kotiin vietävät palvelut ja perhetyö. WWW-tiedosto. Saatavissa: <https://www.kymsote.fi/fi/Palvelut/Lasten%2C-nuorten-ja-perheiden-palvelut/Kotiin-viet%C3%A4v%C3%A4t-palvelut-ja-perhety%C3%B6/p/kotiin-vietavat-palvelut-ja-perhetyo>. [viitattu 1.8.2019].

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Lapsen osallisuus. 2019. THL. Lastensuojelun käsikirja. WWW-tiedosto. Päivitetty 3.7.2019. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus> [viitattu 31.7.2019].

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lehtinen, I. 2010. Vertaisten työ – vuorovaikutuksellista voimaantumista. Teoksessa: Holm, J., Huuskonen, P., Jyrkämä, O., Karnell, S., Laimio, A., Lehtinen, I., Myllymaa, T. & Vahtivaara, J.-M. Vertaistoiminta kannattaa. Asumis- palvelusäätiö ASPA. PDF-tiedosto. Saatavissa: http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf. [viitattu 1.9.2019].

Mansikkamäki, S.-T. 2014. Äitiys lapsen sijaishuollon aikana. Vertaisryhmä selviytymisen tukena. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44784/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201412013403.pdf> [viitattu 31.7.2019].

Mauno, R. 2018 ”Tutkitaan yhdessä mikä oikeasti auttaa” –kokemuksia perhetyön kehittämisestä yhdessä asiakaskehittäjien kanssa Kouvola. Teoksessa: Petrelius, P. & Erikson, P. (toim.) Uudistuva lastensuojelu. THL. Työpaperi 32/2018. PDF-tiedosto. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 26.5.2019].

Mikkonen, I. & Saarinen, A. 2018. Vertaistuki sosiaali- ja terveystalalla. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Mitä on lastensuojelu? 2019. THL. Lastensuojelun käsikirja. Päivitetty 6.9.2019. WWW-tiedosto. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo>. [viitattu 10.9.2019].

Nyholm, E. 2019. Haastattelu 6.8.2019. Kouvola: Kymsote.

Osallisuus. 2019. THL. WWW-tiedosto. Päivitetty 17.5.2019. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>. [viitattu 31.7.2019].

Osallisuuden edistäminen. 2019. THL. WWW-tiedosto. Päivitetty 31.1.2019. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen> [viitattu 11.5.2019].

Perhekahvilat. 2018. Mannerheimin lastensuojeluliitto. WWW-tiedosto. Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/toiminta-lapsiperheille/perhekahvilat/> [viitattu 30.7.2019].

Perhepuistot. 2019. Kouvola. WWW-tiedosto. Saatavissa: <https://www.kouvola.fi/kasvu-ja-oppiminen/paivahoito-ja-varhaiskasvatus/perhepuistot/> [viitattu 30.7.2019].

Perhetyö. 2015. THL. Lastensuojelun käsikirja. WWW-tiedosto. Päivitetty 18.11.2015. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo> [viitattu 26.3.2019].

Perustuslaki 11.6.1999/731.

Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013 Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Teoksessa: Era, T (toim.) Osallisuus - oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. PDF-tiedosto. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAI-SUJA1562013_web.pdf?sequence=1 [viitattu 31.7.2019].

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2014. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen valtakunnallisesti. Teoksessa: Lavikainen, M. & Juurikko, A. (toim.) Toimiva lastensuojelu -toteuttamissuunnitelma vuosille 2014–2019. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:19. PDF-tiedosto. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70276/URN_ISBN_978-952-00-3496-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 31.7.2019].

Vertaisryhmätoiminta. 2015. THL. WWW-tiedosto. Päivitetty 1.7.2015. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/vertaisryhmatoiminta> [viitattu 30.7.2019].

Vién, M., Hansen, M., Janhunen, T., Kytöpuu, K., Salo, S., Seppänen, P., Seppänen, S. & Tapio, N. 2014. Perhe ja perhetyö. Teoksessa: Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. 2. painos. Helsinki: Kirjapaja Oy.

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO ASIAKKAILLE

Yrityksen nimi: Kymsote, tehostettu perhetyö, Kouvola

Toimiala: lastensuojelu

Haastattelija:

Ajankohta:

Kesto:

Haastateltava henkilö:

Kuinka kauan käynyt ryhmässä ja miten ohjautunut ryhmään:

Teemat

Kerro osallistumisestasi perheryhmään?

Millaista tukea ryhmä perheellesi tarjoaa?

Miten kehittäisit ryhmän toimintaa?

Vapaa palaute

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO OHJAAJILLE

Yrityksen nimi: Kymsote, tehostettu perhetyö, Kouvola

Toimiala: lastensuojelu

Haastattelija:

Ajankohta:

Kesto:

Haastateltava henkilö:

Teemat:

Kerro sinun osuudestasi ryhmän toiminnassa

Miten ryhmän toimintaa suunnitellaan?

Miten osallisuus otetaan huomioon ryhmän toimintaa suunniteltaessa?

Miten asiakkaiden ajatellaan hyötyvän ryhmätoiminnasta ja miten se toteutuu?